

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Marcus Utterström

Rätt och utveckling
- ett postmodernt perspektiv

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare:
Lars-Göran Malmberg

Rätt och utveckling

HT 2010

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Disposition och avgränsningar	4
1.4 Metod	5
1.5 Begrepp och definitioner	7
2 UTVECKLING OCH MODERNITET	8
2.1 Den första rörelsen	8
2.2 Law and Development och moderniteten	13
2.3 Den historiska bördan	15
2.4 Globalisering och etnocentrism	17
3 DEN POSTMODERNA TILLVARON	21
3.1 Postmoderniteten	21
3.2 Bortom de universella normerna	23
3.3 Interlegalitet	25
3.4 Traditioner	27
3.5 Sammanfattning	31
4 TEORI OCH PRAKTIK	32
4.1 Law and Development idag	32
4.2 Millenniemålen	35
4.3 Sammanfattning och analys	38
5 KONKLUSION	40
5.1 Historiska lärdomar	40

5.2	Problemformuleringens betydelse	42
5.3	Ett globalt perspektiv	44
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	47

Summary

There was a growing interest in the United States during the 1960s regarding the relationship between legal reforms and economic and social development in the Third World. This was the start of a movement that became known as Law and Development. It consisted of both practical projects and theoretical studies. The overall goal was to help the Third World out of poverty and underdevelopment. There are strong connections between this movement and modernity. Development was seen as an evolutionary process in which a liberal democracy and a free market would lead to economic growth and social development. Given the right conditions, Third World countries would develop in the same way that Western countries already had. Law and Development imploded in the 1970s because of failed projects and massive self-criticism based on the movement's ethnocentric view of the world. This failure can also be linked to a general critique of modernity.

More recently, interest in Law and Development has increased. Organizations such as the United Nations Development Programme and the World Bank are investing large sums of money in legal development. The world has changed dramatically since the 1970s, which is a reason for the renewed interest in Law and Development. However, the new world offers not only new opportunities but also new challenges.

Today's world can be seen as a postmodern one. Law and Development must relate to a reality where emphasis has shifted from production to consumption, from the state to the individual, from the national to the local and the global. Mass communication and mass consumption have created a new reality. It is therefore important to examine the current debate within Law and Development from a postmodern perspective. Focus is on the elements of post-modernity linked with the failure of modernity, post-colonialism and the accelerating globalization.

The postmodern perspective gives an opportunity to make a critical analysis of today's debate within Law and Development. It also creates possibilities for new perspectives on future work within Law and Development. One example of this is how legal pluralism can create an understanding about global legality.

In the analysis the influence of post-modernity on Law and Development is discussed. Proposals for future research and trends within Law and Development are given. The importance of a global perspective is underlined.

Sammanfattning

I USA under 1960-talet växte intresset för kopplingen mellan juridiska reformer och ekonomisk och social utveckling i tredje världen. Detta var startskottet för en rörelse som kom att kallas Law and Development. Det var en löst sammansatt rörelse som bestod av såväl praktiska utvecklingsprojekt som teoretiska akademiska satsningar. Det övergripande målet var att hjälpa tredje världen ur fattigdom och underutveckling genom att exportera amerikanska ekonomiska och juridiska modeller. Det finns starka kopplingar mellan denna rörelse och moderniteten; utveckling sågs som en evolutionär process där en liberal demokrati och en fri marknad skulle leda till ekonomisk tillväxt och social utveckling. Länderna i tredje världen skulle, genom att ges rätt förutsättningar, utvecklas på samma sätt som länderna i väst redan hade gjort. Rörelsen imploderade i mitten av 1970-talet på grund av misslyckade projekt och massiv självkritik som grundade sig på rörelsens etnocentriska världsåskådning. Detta kan även kopplas till en allmän kritik av moderniteten.

På senare tid har intresset för sambandet mellan rätt och utveckling vuxit. Aktörer som United Nations Development Programme och Världsbanken satsar stora summor pengar på juridiska utvecklingsprojekt. Världen har förändrats mycket sedan 1970-talet vilket också är en anledning till det förnyade intresset för rätt och utveckling. Men den nya världen erbjuder inte enbart nya möjligheter utan också nya problem.

Dagens tillvaro kan ses som en postmodern sådan. Rätt och utveckling måste förhålla sig till en verklighet där tyngdpunkten har skiftat från produktion till konsumtion, från staten till individen, från det nationella till det lokala och globala. Masskommunikation och masskonsumtion har skapat en ny verklighet. Det är därför angeläget att undersöka dagens akademiska debatt inom rätt och utveckling ur ett postmodernt perspektiv. I detta arbete fokuseras på de delar av postmoderniteten som hänger samman med modernitetens misslyckande, globaliseringen och postkolonialismen.

Genom att koppla samman den första Law and Development-rörelsens misslyckande med modernitetens misslyckande och analysera dagens värld ur ett postmodernt perspektiv ges möjlighet att göra en kritisk analys av dagens debatt inom rätt och utveckling. Det postmoderna perspektivet möjliggör också nya infallsvinklar på framtida arbete inom rätt och utveckling. Exempelvis skapar pluralistiska teorier om rätten möjlighet att undersöka den globala legalitet som får ett allt större utrymme och inflytande i världen.

I den avslutande analysen diskuteras hur rätt och utveckling påverkas av det postmoderna tillståndet. Förslag till framtida undersökningar och inriktningar ges och betydelsen av ett globalt perspektiv på rätten understryks.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I USA under 1960-talet växte intresset för kopplingen mellan juridiska reformer och ekonomisk och social utveckling i tredje världen. Detta var startskottet för en rörelse som kom att kallas Law and Development. Det var en löst sammansatt rörelse som bestod av såväl praktiska utvecklingsprojekt som teoretiska akademiska satsningar. Det övergripande målet var att hjälpa tredje världen ur fattigdom och underutveckling genom att exportera amerikanska ekonomiska och juridiska modeller. Juridiken ansågs spela en avgörande roll i omställningen till en liberal demokrati och en fri marknad. Enorma summor satsades av såväl den amerikanska staten som privata stiftelser. Akademiker fick stora möjligheter att få anslag för sina forskningsprojekt, så länge de kunde sorteras in under begreppet Law and Development.¹

Det gick inte som man tänkt sig. Teorin förmådde inte förklara eller styra verkligheten. Detta ledde i förlängningen till att projekten kritiserades för att vara etnocentriska och imperialistiska. David Trubek och Marc Galanters självkritiska artikel *Scholars in Self-Estrangement* från 1974 blev början på slutet för den första Law and Development-rörelsen.²

Det är många som nu hävdar att en ny version av Law and Development har uppstått. United States Agency for International Development (USAID), Världsbanken och United Nations Development Programme (UNDP) är några av de pengastarka och inflytelserika aktörer som satsar stora summor på juridiska biståndsprojekt i utvecklingsländer. Samtidigt har kalla krigets slut och den accelererande globaliseringsprocessen skapat möjligheter för nya partnerskap. Projekt för att stärka Rule of Law i utvecklingsländer drar till sig särskilt stort intresse och kapital.³

Law and Development har återuppstått i USA och runtom i världen drivs projekt som koncentrerar sig på kopplingen mellan rätten och social och ekonomisk utveckling. Världen har förändrats i grunden sedan den första Law and Development-rörelsen vilket har öppnat upp för nya lösningar på gamla problem, samtidigt som nya utmaningar har uppstått.

1.2 Syfte och frågeställning

Trots att nästan fyrtio år har gått sedan Trubek och Galanters artikel publicerades så brottas rätt och utveckling fortfarande med många av de problem som lyftes fram 1974. Det gäller framför allt kritiken om

¹ Trubek & Galanter, *Scholars of Self-Estrangement*, s. 1065 ff.

² Tamanaha, *Lessons*, s. 471 f.

³ Trubek, *Then and Now*, s. 223 ff.

etnocentrism. Samtidigt finns det ett samband mellan rörelsens upplösning och den större samhällskris som rörde modernitetens misslyckande. I slutet av 1960-talet började alltfler människor ifrågasätta förnuftet och vetenskapen som människans frälsare. Det uppstod också en misstro mot stora berättelser – så kallade metaberättelser – som förklaring till den mänskliga historien och tillvaron.⁴ ”Gud är död”, skrev Friedrich Nietzsche redan i slutet av 1800-talet.⁵ Detta kan förstås som att det inte fanns kvar några stora sanningar. *Framsteget*, som var modernitetens klarast lysande metaberättelse, förmådde inte längre förklara världen eller övertyga dess invånare.⁶ I dagens relativiserade verklighet – om det överhuvudtaget går att tala om *en* verklighet⁷ – finns inga av religioner eller ideologier skänkta värden.

Dagens postmoderna tillvaro skapar nya möjligheter och problem för verksamma inom rätt och utveckling. Rörelsen måste förhålla sig till en verklighet där tyngdpunkten har skiftat från produktion till konsumtion, från det nationella till det lokala och globala, från staten till individen. Masskommunikation och masskonsumtion har skapat en ny verklighet. Det är därför angeläget att undersöka dagens akademiska debatt inom rätt och utveckling ur ett postmodernt perspektiv. I detta arbete fokuseras på de delar av postmoderniteten som hänger samman med modernitetens misslyckande, globaliseringen och postkolonialismen.

Ur ett postmodernt perspektiv ska denna uppsats undersöka hur rätt och utveckling påverkas av det postmoderna tillståndet. För att kunna svara på denna övergripande frågeställning ska följande underfrågor besvaras. Vad är det postmoderna tillståndet? Hur påverkar modernitetens misslyckande, globaliseringen och postkolonialismen rätt och utveckling? Vad är rätt och utveckling idag? Vad bör det vara imorgon?

1.3 Disposition och avgränsningar

Uppsatsens andra kapitel gör nedslag i den första Law and Development-rörelsens akademiska debatt. Av utrymmesskäl är det inte möjligt att ge en heltäckande bild, varför många av den tidens viktiga forskare inte tas upp. Särskilt fokus läggs på Trubek och Galanters kritiska artikel från 1974. Rörelsen kopplas samman med en allmän kritik av moderniteten. Detta leder vidare till avsnitt om kolonialism och globalisering.

I det tredje kapitlet undersöks postmoderniteten. Det postmoderna tillståndet är svårförklarat och kapitlet avser endast att ge en överblick av några av de viktigaste idéerna. Genomgången är således inte heltäckande och många viktiga filosofer och forskare lämnas utanför. Tyngdpunkten ligger på de

⁴ Lyon, Postmodernitet, s. 13-30.

⁵ Se Nietzsche, Så talade Zarathustra.

⁶ Lyon, Postmodernitet, s. 72 f.

⁷ Baudrillard menar exempelvis att vi befinner oss i en hyperverklighet där det bara återstår skenbilder som refererar till sig själva. Se Baudrillard, Selected Writings.

delar av postmoderniteten som hänger samman med modernitetens misslyckande, globaliseringen och postkolonialismen.

Det fjärde kapitlet ger en bild av dagens debatt i USA. Dessutom görs en genomgång av millenniemålen och UNDP:s och Världsbankens arbete med att uppnå dessa. Av utrymmesskäl avgränsas undersökningen till millenniemålet om minskad fattigdom.

I det sista kapitlet kopplas rätt och utveckling och postmoderniteten samman med en diskussion som kretsar kring historiska lärdomar, globalisering och framtiden inom rätt och utveckling. Uppsatsens frågeställningar besvaras i den mån det är möjligt.

Vid alla typer av bistånd finns en givare och en mottagare. Denna undersökning fokuserar på givarländerna och deras arbete snarare än mottagarländernas önskemål. Vilka områden som ska prioriteras bestäms exempelvis av givarländerna.⁸

1.4 Metod

Uppsatser skrivna vid juridiska fakulteter brukar använda sig av den rättsdogmatiska metoden eftersom det är med hjälp av denna metod juristen kan närma sig en förståelse av vad som är gällande rätt. Denna uppsats handlar dock inte om gällande rätt varför den rättsdogmatiska metoden inte varit användbar.

För att undersöka Law and Development-rörelsernas historia har i första hand artiklar från de aktuella epokerna använts. I andra hand har artiklar som ser tillbaka på den tidigare utvecklingen inom rörelsen valts. Urvalet har gjorts bland de artiklar som förekommer i kursen Law and Development I vid Juridiska fakulteten i Lund. Särskilt fokus ligger på Trubek och Galanters artikel *Scholars in Self-Estrangement* vilket är oundvikligt då den används som förklaring för den första Law and Development-rörelsens upplösning i så gott som alla texter som avhandlar ämnet. För att få en förståelse om moderniteten har den översiktliga boken *Postmodernitet* av David Lyon använts. Bokens syfte är egentligen, som titeln avslöjar, att förklara postmoderniteten, men detta hänger tätt samman med en förståelse av moderniteten. Boken har valts på grund av dess övergripande förhållningssätt. Avsnitten om kolonialism baseras främst på boken *Kolonialism/Postkolonialism* av Ania Loomba. Boken är en bra introduktion till ett svårt ämne och även om den är skriven ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv ger den en god förståelse av många koloniala och postkoloniala processer och problem. För att få en förståelse av globaliseringen som social, ekonomisk och politisk process har boken *Globalisering* av Zygmunt Bauman använts. Det finns ett stort antal böcker som behandlar

⁸ Den svenska regeringen har i regleringsbrevet för 2010 bestämt att det svenska biståndet ska koncentreras till områdena demokrati och mänskliga rättigheter, miljö och klimat samt jämställdhet och kvinnors roll i utvecklingen. Se Regleringsbrev för budgetåret 2010.

globaliseringen. Baumans bok valdes för att den ger en god överblick över fenomenet men också för att den visar på det utanförskap som uppstår i globaliseringens spår, något som är ytterst relevant ur ett rätt och utvecklingsperspektiv.

Tredje kapitlet undersöker den postmoderna tillvaron. För att ge en introduktion till postmoderniteten i allmänhet har Lyons bok använts. I de fall det varit nödvändigt med en djupare förståelse har bokens fotnoter och källförteckning varit utgångspunkt för vidare undersökningar. För att få en bild av hur individen påverkas av det postmoderna tillståndet har Baumans bok *Postmodern etik* använts. Boken handlar om moral, vilket inte är uppenbart relevant för denna uppsats. Trots detta ger Baumans bok en god insikt i hur de stora moralkodexarnas tid är över och hur individen är utlämnad till sin egen moral samt hur detta kan vändas till något positivt. Tydligare kopplat till rätt och utveckling är Boaventura Desousa Santos postmoderna kartmetafor, som presenteras för sin egen skull men också som ett exempel på en postmodern teori om rättens koppling till den sociala verkligheten. Patrick H. Glensns teori om traditioner i allmänhet och rättstraditioner i synnerhet visar på svårigheterna som uppstår i diskussioner mellan människor från olika traditioner.

Fjärde kapitlet börjar med ett nedslag i den amerikanska debatten. En fullständig inventering låter sig naturligtvis inte göras inom ramen för ett examensarbete. För att ge en bild av debatten har internetsymposiet *The Future of Law and Development* använts som källa.⁹ Merparten av texterna är skrivna av amerikanska författare. Att använda sig av texter från en och samma källa för att ge en allmän bild av den akademiska debatten är givetvis problematiskt eftersom det inte är känt hur urvalet gått till. Kapitlet fortsätter med en undersökning av FN:s millenniemål och hur UNDP och Världsbanken arbetar för att uppfylla dessa. För att få en bild av organisationernas arbete har nyligen publicerade rapporter och skrifter undersökts. Syftet är inte att ge en heltäckande bild utan att kontrastera den teoretiska amerikanska debatten med mer praktiska diskussioner kring uppfyllandet av de relativt konkreta millenniemålen. Det fjärde kapitlet avslutas med en sammanfattning och kritisk analys där de presenterade texterna knyts samman och kopplas till Trubek och Galanters artikel från 1974.

De trådar som presenterats i de tre kapitlen knyts samman i det femte och sista kapitlet. Kapitlet är på samma gång en sammanfattning och en analys. Analysen bygger på de teorier som presenterats under uppsatsens gång och fokuserar särskilt på historiska lärdomar, globaliseringens betydelse samt framtida strategier. I analysen besvaras den övergripande frågeställningen med dess underfrågor.

⁹ Symposiet har publicerats dels på Law and Development- bloggen *Law and Development*, www.lawdevelopment.blogspot.com, som drivs av David Trubek, Daniel Sokol, Tom Ginsburg och Johannes Wheeldon, dels i *Northwestern University Law Review Colloquy*. Symposiets deltagare är med några få undantag amerikanska akademiker inom det juridiska fältet.

1.5 Begrepp och definitioner

Law and Development. Det saknas en enhetlig definition av begreppet. I denna uppsats avses i första hand den amerikanska rörelse som går under samma namn.

Rätt och utveckling. Begreppet används i denna uppsats som den svenska termen för det arbete – såväl praktiskt som teoretiskt – som intresserar sig särskilt för sambandet mellan rätten och social och ekonomisk utveckling. Begreppet rätt och begreppet utveckling ska förstås i vidast möjliga mening då denna uppsats inte intresserar sig för definitioner av ämnet.

Utvecklade länder, utvecklingsländer och tredje världen. Begreppen används uteslutande i sina vardagliga betydelser.

Rule of Law. Det saknas en enhetlig definition av begreppet. Extremt förenklat är det ett politiskt koncept som begränsar statens makt genom lag.

2 Utveckling och modernitet

I detta kapitel undersöks den amerikanska Law and Development-rörelsen. En kort historisk bakgrund följs av kritiska perspektiv som problematiserar rörelsens dåtid och nutid. Genom att koppla samman akademiska texter om Law and Development med teorier om modernitet och kolonialism ges en bakgrund till kritiken av den etnocentriska blicken.

2.1 Den första rörelsen

Ur ett amerikanskt perspektiv kan Law and Development delas upp i tre rörelser eller faser. Varje fas färgades av sin tid och byggde på olika samhälls- och rättsteorier.

Den första rörelsen startade i USA under 1960-talet. Majoriteten av de artiklar som behandlade rätt och utveckling publicerades mellan 1965 och 1975. Rörelsen byggde på en modern syn på samhället där utveckling sågs som en evolutionär process som skulle leda till ekonomisk tillväxt och liberal demokrati. Länderna i tredje världen skulle, genom att ges rätt förutsättningar, utvecklas på samma sätt som länderna i väst redan hade gjort. Rörelsen imploderade på grund av misslyckade projekt och massiv självkritik som grundade sig på rörelsens etnocentriska världssyn. Den andra rörelsen baserades på en marxistinspirerad teori där anledningen till att tredje världens underutveckling gick att finna i kapitalismens historia och struktur. Teorin utarbetades främst av latinamerikanska forskare. Huvuddragen i teorin gick ut på att exploateringen av utvecklingsländerna inte tog slut i och med kolonialismens formella avskaffande. De forna kolonierna konkurrerade inte på världsmarknaden på lika villkor som de gamla kolonialmakterna. Utvecklingsländerna var beroende av västländernas ekonomier; en tydlig bild av centrum och periferi målades upp. Beroendeteorin kunde förklara vissa sociala, ekonomiska och politiska fenomen, men långt ifrån alla. Statistiken visade att vissa av utvecklingsländerna hade långt högre tillväxt än västländerna. Eftersom teorin byggde på en marxistisk bas, som höll fram klass som den viktigaste faktorn, kunde den inte heller förklara vissa interna skillnader mellan utvecklingsländerna. Den tredje rörelsen tog vissa delar från moderniseringsteorin och vissa delar från beroendeteorin, men förklarade samtidigt att dessa teorier inte ensamma kunde förklara kopplingen mellan rätt och utveckling.¹⁰

En av de största och viktigaste bidragsgivarna under den första Law and Development-fasen var Ford Foundation. Andra viktiga givare var Agency for International Development och International Legal Center, där den sistnämnda organisationen huvudsakligen finansierades av Ford Foundation. Den goda tillgången till pengar ledde till en stor mängd konferenser och

¹⁰ Tamanaha, Lessons, s. 470-479.

resor, huvudsakligen till Latinamerika och Afrika. Just eftersom det fanns mycket pengar att hämta under rubriken Law and Development var det många projekt – som egentligen hade kunnat finansieras på annat sätt och under andra rubriker – som anpassade sig till detta fält. Eftersom Law and Development var ett nytt fält behövde anpassningen inte vara så stor. Det handlade snarare om att göra en vid definition av begreppen ”Law” och ”Development”, så att det aktuella projektet passade in. Detta ledde till spretig forskning och därigenom till begreppsförvirring och en avsaknad av gemensamma teorier.¹¹

Nedan återges tre artiklar från den första rörelsen för att ge en bild av den tidens debatt och idéer. Denna bild ska inte ses som heltäckande, utan som tre skissartade nedslag.

Ett av de största problemen – som fortfarande inte är löst – var att förstå kopplingen mellan rättsreformer och social förändring. Det gjordes många närstudier av sambandet mellan en viss regel och ett visst fenomen, men det saknades teorier som tog ett helhetsgrepp på rättsliga normer och sociala beteenden. I en artikel från 1972 diskuterar Robert Seidman detta problem. Enligt Seidman finns det dels en akademisk och dels en praktisk sida av frågan. Den akademiska sidan fokuserar på vad som var ett modernt rättssystem och hur detta rättssystem påverkar den ekonomiska tillväxten, hur systemet kan bidra till politisk stabilitet och vad som händer när lagar importeras från mer utvecklade stater. Den praktiska sidan utgår från existerande sociala problem och juristens roll som social ingenjör; det är juristens roll att täppa igen de luckor som uppstår mellan ekonomisk tillväxt och sociala problem.¹²

I sin artikel utgår Seidman särskilt från Afrika. Han ser utveckling som en särskild form av social förändring och i en afrikansk kontext är det levnadsstandarden som måste förbättras. Med sitt koloniala förflutna genomsyras de afrikanska samhällena av rättslig pluralism. De påverkas dels av kolonialmakternas implementerade rättssystem men också av traditionella normer och sedvänjor. Denna rättsliga pluralism är vad som hindrar Afrika från att utvecklas. Sedvanerätt kan inte, per definition, leda till utveckling. De afrikanska samhällena måste därför bli rättsligt homogena.¹³

Seidman ger sedan ett förslag till en generell modell för sambandet mellan rättsregler och sociala beteenden. Syftet med denna modell är att tydliggöra de kriterier som lagstiftaren måste ta hänsyn till när hon stiftar lagar. Modellen är mycket allmän. Seidman uppmärksammar att socio-politisk-ekonomiska faktorer påverkar vilket beteende en viss rättsregel kommer att ge upphov till. Huruvida en aktör kommer att agera i linje med syftet till en rättsregel beror på tre faktorer: om aktören känner till rättsregeln, om regeln är funktionell i förhållande till målet samt om aktören har avvikande

¹¹ Merryman, Comparative Law and Social Change, s. 457-459.

¹² Seidman, A General Model, s. 311 f.

¹³ Seidman, A General Model, s. 312-316

motivation. Seidman ställer upp en mängd liknande faktorer som påverkar sambandet mellan rätt och utveckling. Sammanfattningsvis menar han att lagstiftaren alltid måste försöka bedöma vilka konsekvenserna av en rättsreform kommer att bli och sedan ta ett beslut huruvida dessa konsekvenser är önskvärda eller inte. Detta kräver empiriska undersökningar. På sikt hoppas Seidman att ett ramverk ska uppstå som hjälp för lagstiftare att bättre kunna förstå kopplingen mellan rätt och utveckling.¹⁴

Samma år som Seidmans artikel gavs ut publicerades även en artikel av Trubek där denne menar att rättens misslyckande med att lösa sociala problem kräver en ny, social teori om rätten. Vad som måste undersökas är relationen mellan rättsordningar och sociala, ekonomiska och politiska system. Trubek anser att teoretiker verksamma inom Law and Development konsekvent har misslyckats med att förklara detta samband. Detta beror på att det finns en outtalad etnocentrisk och evolutionär uppfattning om den moderna rättens kärna. Denna outtalade sanning har vilselett akademiker och praktiker genom att skapa en bild där den moderna rätten är en förutsättning för utveckling. De utvecklade ländernas rättsmodeller har därför ansetts som den enda vägen framåt.¹⁵

Idéerna om den moderna rättens kärna finns enligt Trubek implicit i alla Law and Development-projekt. I sin artikel försöker han belysa ut de viktigaste och vanligaste bakomliggande föreställningarna. Den första är att den moderna rätten ser sig själv som nödvändig för att någon form av ordning ska kunna existera i ett modernt samhälle. Det krävs ett regelsystem – rättssystem – för att hantera konflikter och hålla tillbaka individernas egoistiska tendenser. På så sätt står den moderna rätten i kontrast till de sedvänjor och normer som styr ett traditionellt samhälle. Den moderna rätten är rationell och kan fungera som ett verktyg för en moderniserande elit som vill utveckla samhället. För att den moderna rätten ska fungera krävs en stark och centraliserad stat; rätten och staten förstärker varandra. Det finns också en föreställning om att den moderna rätten är en förutsättning för industrialisering. Rätten ska vara effektiv för att öka statens möjligheter att uppfylla sina ekonomiska mål. Med denna syn blir rätten huvudsakligen ett instrument för rationell utveckling mot vissa uppsatta mål. Därför har syftet med Law and Development-projekt enligt Trubek varit att finna de reformer som ökar rättens instrumentella funktion. Denna syn på rätt och utveckling kallas instrumentalism.¹⁶

Den moderna rätten är också vara en förutsättning för den liberala, demokratiska staten. Därför innefattar den moderna rätten, ofta implicit, självständiga domstolar, konstitutionalism och begränsningar av den administrativa makten.¹⁷

¹⁴ Seidman, A General Model, s. 316-339.

¹⁵ Trubek, Toward a Social Theory, s. 1 f.

¹⁶ Trubek, Toward a Social Theory, s. 4-8.

¹⁷ Trubek, Toward a Social Theory, s. 8 f.

På grund av de implicita värderingarna bakom den moderna rätten menar Trubek att syftet med utvecklingsprojekten blivit att säkerställa ett effektivt styre genom universella regler. Lagstiftare i tredje världen ska stifta universella och opartiska lagar, advokaterna ska omdefiniera sin förmodade traditionella syn på rätten och domstolarna ska resonera och döma med utgångspunkt i de stiftade lagarna.¹⁸

Trubek håller fram både fördelar och nackdelar med den moderna rättens implicita kärna.¹⁹ Betydligt mer kritisk är han två år senare, då han och kollegan Galanter skriver den kritiska artikel som idag är det mest centrala verket inom Law and Development.²⁰

Scholars in Self-Estrangement är en artikel full av självkritik och tvivel. Författarna börjar med att konstatera att Law and Development inte lyckats bli ett enhetligt fält med gemensamma begrepp och förklaringsmodeller. Den kris inom rörelsen som författarna vill sätta fingret på omöjliggör sådana försök. Denna kris beror enligt dem på en brist på tro på rättens förmåga och möjlighet att styra samhällsutvecklingen.²¹

Trubek och Galanter menar att Law and Development-projekt och -studier baseras på vissa fundamentala antaganden. Dessa antaganden bildar tillsammans ett paradigm, som sällan är tydligt eller explicit, men som genomsyrar all aktivitet. Detta paradigm är huvudsakligen en tro på den liberala legaliteten. Den liberala legaliteten består av två grundläggande element: en generell modell för relationen mellan rätt och samhälle samt en specifik förklaring av relationen mellan rättssystem och utveckling. Dessa element har kommit till uttryck i de två artiklar som refererats ovan. Den liberala legaliteten baseras på en amerikansk syn på rätten och samhället.²²

Det underliggande paradigmet avgör vilka frågor som ställs och vilka problem som formuleras. Inom Law and Development leder detta huvudsakligen till problemformuleringar som fokuserar på rättens instrumentella funktion. Som en följd av paradigmet får vissa problem stor uppmärksamhet medan andra förbises. Som exempel på ett ouppmärksammat problem tar Trubek och Galanter upp risken för att moderniseringen av ett rättssystem kan öka de sociala klyftorna mellan de som har inflytande och pengar och de som inte har det. Genom en ökad professionalisering av jurister finns en risk för att priserna på deras tjänster höjs, vilket gör det svårare för marginaliserade grupper att få tillgång till det juridiska rummet.²³

¹⁸ Trubek, *Toward a Social Theory*, s. 9 f.

¹⁹ Trubek, *Toward a Social Theory*, s. 10-18.

²⁰ Det är i princip omöjligt att hitta en text skriven inom Law and Development-fältet efter 1974 som inte hänvisar till Trubek och Galanters artikel.

²¹ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1068 f.

²² Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1069 ff.

²³ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1074 ff.

Krisen inom Law and Development beror enligt Trubek och Galanter på att akademiker har börjat ifrågasätta nyttan av att exportera amerikanska juridiska system och förklaringsmodeller. Detta beror på ett allmänt tvivel på den liberala legaliteten.²⁴

För Trubek och Galanter är det uppenbart att den liberala rättsmodellen är etnocentrisk. Med detta menas att modellen är byggd utifrån västerländska erfarenheter och på så sätt bortser den från de specifika omständigheterna i tredje världen. Modellens fokus på staten som den viktigaste aktören för utveckling stämmer illa med den stora betydelsen som lokala gemenskaper spelar i många utvecklingsländer. Modellen fungerar till och med dåligt för att beskriva och förklara amerikanska förhållanden. Exempelvis fokuserar modellen i alltför stor grad på den formella rätten, på bekostnad av den reella rätten.²⁵

Trubek och Galanters viktigaste invändning mot den liberala rättens kärna är dess tendens att gynna eliter. De rikaste i ett samhälle, även det amerikanska, har genomgående större möjligheter att använda sig av rättssystemet. Rättens objektivitet är således en myt. Rätten är i sig konservativ.²⁶

En av anledningarna till krisen inom Law and Development är enligt Trubek och Galanter en allmän kritik av den amerikanska modellen och den liberalism som den står för. Detta medför tveksamheter angående huruvida det är önskvärt – eller ens möjligt – att exportera den amerikanska liberala modellen.²⁷

En annan bidragande orsak till rörelsens nedgång var USA:s minskade politiska inflytande i Afrika och Central- och Sydamerika under 1970-talet. Istället ökade Sovjetunionens makt i dessa världsdelar vilket innebar en politisk och ekonomisk förskjutning mot marxism.²⁸ Dessa politiska bakslag för USA minskade utrymmet för och betydelsen av Law and Development.

Sammanfattningsvis var Trubek och Galanters kritik, även om det inte egentligen var deras syfte, början till slutet för den första Law and Development-rörelsen. Den huvudsakliga kritiken bestod i att utvecklingsprojekten var etnocentriska i den mening att de exporterade amerikanska modeller och lösningar som inte tog hänsyn till utvecklingsländernas specifika förutsättningar. För att förstå den första rörelsen och dess kollaps kopplas den i det följande kapitlet samman med den samhällsordning som brukar kallas för modernitet.

²⁴ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1080.

²⁵ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1080 ff.

²⁶ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1083f.

²⁷ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1090 ff.

²⁸ Scott, *International history*, s. 98-109.

2.2 Law and Development och moderniteten

Några år efter Trubek och Galanters *Scholars in Self-Estrangement* försöker John H. Merryman få liv i Law and Development-rörelsen. I en artikel går han igenom de typiska dragen i rörelsen och presenterar vissa lösningar på de problem som fått rörelsen att självdö. Nedan återges inte hans idéer om komparativa jurister, utan istället hans sammanfattning av den första Law and Development-rörelsen. Den kopplas sedan till moderniteten i allmänhet.

Enligt Merryman finns en evolutionär syn på staters utveckling. Denna tanke hänger samman med den västerländska linjära historiesynen och ligger också i själva begreppet utveckling. Enkelt uttryckt handlar det om att samhällen rör sig framåt genom ständiga förbättringar. Genom att angripa samhällets problem på ett rationellt sätt blir allt ständigt bättre. Det rationella förnuftet leder världen framåt i utvecklingen. Så länge människan låter sig styras av förnuftet är *Framsteget* oundvikligt. Allt detta bygger på upplysningstidens värderingar och idéer.²⁹

Idén om *Framsteget* var en implicit förutsättning för den första Law and Development-rörelsen. Eftersom även marxismen har en evolutionär syn på historien byggde också den andra Law and Development-rörelsen på detta synsätt.³⁰

Det viktigaste sättet för lagstiftaren att förändra ett samhälle är med hjälp av lag. Rättsreformer kan bestå av små justeringar för att få systemet att fungera mer effektivt. Syftet kan också vara att anpassa systemet till förändringar som skett i samhället. Men de viktigaste reformerna i en Law and Development-kontext är att med lagen som verktyg förändra samhället. Lagen går alltså först och medborgarna förväntas följa efter. Inom Law and Development är därför utveckling ofta synonymt med *Framsteget*.³¹

För att kunna tro på utvecklingen, det vill säga *Framsteget*, krävs en viss människosyn; nämligen att människan är rationell och därför gör rationella val. Denna tillit på det mänskliga förnuftet är en av modernitetens viktigaste kännetecken.³²

Moderniteten var en samhällsordning som uppstod som ett resultat av upplysningen. Upplysningen var i sin tur en intellektuell rörelse som utmanade medeltidens strukturer och föreställningar. Gud skulle ersättas med förnuftet och försynen med *Framsteget*. Det moderna projektet baserades på förnuft och vetenskap och istället för den gudomliga lagen skulle universella lagar styra människors beteenden.³³ I moderniteten finns

²⁹ Merryman, *Comparative Law and Social Change*, s. 461.

³⁰ Merryman, *Comparative Law and Social Change*, s. 461.

³¹ Merryman, *Comparative Law and Social Change*, s. 462 ff.

³² Lyon, *Postmodernitet*, s. 31 ff.

³³ Lyon, *Postmodernitet*, s. 13 ff.

relativiteten inbyggd redan från början, vilket behandlas i nästa kapitel. Tätt sammanknuten med moderniteten är också den europeiska kolonialismen, vilket tas upp i nästa avsnitt.

Den första Law and Development-rörelsen byggde på förhoppningar om det moderna projektet. Lyon visar i sin bok om postmoderniteten hur moderna tänkare såg moderniseringen som ”ett slags ofrånkomlig och önskvärd process som helt enkelt krävde den rätta uppsättningen faktorer”.³⁴ Detta är samma resonemang som Trubek refererar till när han skriver om betydelsen av den moderna rättens kärna i Law and Development-projekt.³⁵

Det var alltså en föreställning född ur moderniteten att utvecklingsländer kunde utvecklas genom att följa en viss, i väst redan upptäckt och genomförd, formel. När de av formeln uppsatta kriterierna blivit uppfyllda skulle således utvecklingsländerna ”lyfta mot’ moderniteten”. Några av dessa kriterier var maskiner i produktionen, ickelevande energikällor, entreprenörer och en arbetsmarknad där arbetstagarna kunde kontrolleras.³⁶

Moderniteten var anti-traditionell och påverkade därför inte enbart ekonomi, politik och teknologi utan också kultur. Traditionella gemenskaper upplöstes och ersattes av statliga och byråkratiska organisationer. Det offentliga livet skildes från det privata, storfamiljer blev kärnfamiljer, utbildning och vård – som därtills skötts av familjer och kyrkan – började drivas i statlig regi.³⁷ Även inom Law and Development fanns, enligt Trubek och Galanter, en tilltro till staten som den viktigaste aktören. Detta medförde att lokala gemenskapers betydelse inte uppmärksammades.³⁸

Varje epok har sin metaberrättelse. Detta kan förstås som en bakomliggande berättelse som rättfärdigar den aktuella epokens strävanden. Modernitetens metaberrättelse var den om *Framsteget*. Förnuftet – det vill säga vetenskapen – skulle leda till frigörelse.³⁹ Trubek och Galanter menar att en av anledningarna till den första Law and Development-rörelsens kollaps är en allmän misstro mot det amerikanska samhällets metaberrättelse. Författarna tar uttryckligen Watergate-skandalen som en händelse som spädde på denna känsla.⁴⁰ Att Trubek och Galanter 1974 uppmärksammar ett allmänt tvivel på den amerikanska metaberrättelsen hänger samman med en allmän ”vantrivsel i det moderna”.⁴¹

Moderniteten löste många problem, men skapade samtidigt många nya. Marx uppmärksammade alienationen hos arbetarklassen. Max Weber såg risker med att mänskligheten skulle bura in sig själv i ett byråkratiskt fängelse. Georg Simmel menade att det moderna samhället skulle bli ett

³⁴ Lyon, *Postmodernitet*, s. 32.

³⁵ Trubek, *Toward a Social Theory*, s. 1 f.

³⁶ Lyon, *Postmodernitet*, s. 32.

³⁷ Lyon, *Postmodernitet* s. 32 ff.

³⁸ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1080 ff.

³⁹ Lyon, *Postmodernitet*, s. 22.

⁴⁰ Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement*, s. 1090 ff.

⁴¹ Lyon, *Postmodernitet*, s. 31.

samhälle av främlingar med en ny social splittring som följd. Moderniteten ledde också till att världen avmystifierades. Ett resultat av moderniteten blev ett individuellt jag som förlorade sin mening och sitt syfte. Jaget var vilse i det moderna samhället och löftena om *Framsteget* kunde på så sätt inte infrias. Detta födde tvivel på det moderna projektet.⁴² Dessa tvivel påverkade givetvis den första Law and Development-rörelsen – en ytterst modern rörelse – och ledde till dess fall.

Sammanfattningsvis hängde alltså den första Law and Development-rörelsens misslyckande samman med en misstro mot modernitetens metaberrättelse. Postmoderniteten är en reaktion på modernitetens misslyckande. Det tredje kapitlet handlar om postmoderniteten och hur den påverkar synen på rätt och utveckling. Innan dess måste dock en av modernitetens mörkaste sidor undersökas, nämligen kolonialismen. Det vore ytterst problematiskt att diskutera rätt och utveckling utan att ta hänsyn till de europeiska staternas historia som kolonialmakter. Om detta handlar nästa avsnitt. Sedan följer ett avsnitt om globalisering och för undersökningen relevanta koloniala och postkoloniala frågor.

2.3 Den historiska bördan

Kolonialismen anses vara en förutsättning för den västerländska kapitalismens födelse. Kolonialismen skapade nämligen en ekonomisk obalans som var en förutsättning för att det europeiska kapitalet och den europeiska industrin skulle kunna växa.⁴³ Kapitalismen anses i sin tur vara en förutsättning för moderniteten.⁴⁴ Följaktligen hänger moderniteten, kapitalismen och kolonialismen samman.

Kolonialism och imperialism används ofta som synonymier. Ania Loomba diskuterar begreppen utförligt i sin bok *Kolonialism/Postkolonialism*. Enkelt uttryckt kan imperialismen sägas ha sitt ursprung i metropolen; det är en ”process som leder till dominans och kontroll”. Kolonialismen är imperialismens resultat i ett erövrat och kontrollerat område. Metropolen är alltså den plats varifrån makten strömmar, medan kolonin är den plats som makten kontrollerar. Imperialism är således en förutsättning för kolonialism.⁴⁵

De europeiska stormakterna började tränga in i Amerika på 1500-talet. Detta blev början på en kolonial epok som varade i över fyra hundra år. Kolonialismen innebar ett enormt flöde av människor och varor. Slavar från Afrika skeppades till Nordamerika för att arbeta på plantager så att de europeiska storstäderna skulle få tillgång till socker. Indisk bomull skickades till England där det användes i textilindustrin. Det färdiga tyget såldes sedan tillbaka till kolonin vilket innebar att den inhemska

⁴² Lyon, *Postmodernitet*, s. 41-50.

⁴³ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 19.

⁴⁴ Lyon, *Postmodernitet*, s. 42.

⁴⁵ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 21 f.

produktionen drabbades mycket hårt. Trots att människor och varor flödade åt båda hållen hamnade vinsten alltid i Europa.⁴⁶

Kolonialmakterna utnyttjade inte bara sina kolonier ekonomiskt. Loomba visar i sin bok hur kolonialismen var färgad av bland annat ras, psykoanalys och sexualitet. Den europeiska makten kunde penetrera ett samhälle fullständigt eller, om den så önskade, ha en ytligare relation. Oavsett vilken relation som fanns mellan metropolen och periferin så blev det viktigt för européerna att framhålla de kulturella och rasliga skillnaderna mellan herrefolk och ”främlingar”. Främlingarna beskrevs som lata, aggressiva, giriga, promiskuösa, primitiva och irrationella – oavsett om det rörde sig om ett främlingskap grundat på ras, klass eller kön.⁴⁷

Som redan har nämnts har liberaler och marxister en på många sätt likartad syn på samhällelig utveckling. Även om marxister såg kolonialismen som ett förtryck, var de övertygade om att det var en nödvändig fas i mänsklighetens historia. På så sätt förenades kapitalister och marxister i synen på *Framsteget* som ett uttryck för en ”hög industrialiseringsnivå, ’människans’ herravälde över ’naturen’ och ett modernt europeiskt perspektiv på vetenskap och teknologi”. Kolonialismen var alltså vetenskapens triumf över vidskepelsen. Genom att ge Indiens infödingar en engelsk utbildning skulle dessa uppmuntras till att efterlikna britterna i utvecklandet av landets tillgångar och på så sätt förstå vilka vinster som fanns att hämta vid bruket av arbete och kapital. De europeiska koloniala projekten hade alltså en missionerande aspekt.⁴⁸ Denna syn på – den europeiska – vetenskapen och förnuftet är densamma som återfinns i moderniteten som helhet. Även om kolonialismen inte kan sägas ha börjat som en del av det moderna projektet, så finns det aspekter av den som i dess senare skede är starkt influerade av moderniteten.

När den första Law and Development-rörelsen kollapsade lämnade den plats åt den marxistiska andra rörelsen, där moderniseringsteorin ersattes av beroendeteorin. Denna teori utgick från de orättvisor som uppstått som ett resultat av kolonialismen.⁴⁹

Beroendeteorins huvudtes var att utvecklingsländerna stod i ett ekonomiskt beroende till de utvecklade länderna, trots att kolonialismen hade avvecklats. Detta berodde huvudsakligen på att det ekonomiska överskott som skapades i de forna kolonierna alltid hamnade i Europa. Detta kunde ske på grund av att den inhemska eliten allierade sig med det europeiska kapitalet samt att väst hade ett ekonomiskt intresse av att hålla kvar de forna kolonierna på en låg utvecklingsnivå.⁵⁰

⁴⁶ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 19.

⁴⁷ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 111-125.

⁴⁸ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 34.

⁴⁹ Tamanaha, *Lessons*, s. 477.

⁵⁰ Snyder, *Dependency Theory*, s. 739.

Beroendeteorin ledde till att framför allt Indien och länder i Latinamerika blev protektionistiska och satte upp restriktioner i förhållande till utländskt kapital. Åtgärderna ledde till blandade reaktioner. I vissa fall anpassade sig kapitalet till de hårdare reglerna, i andra fall uteblev de utländska investeringarna.⁵¹

Med hjälp av beroendeteorin kunde den andra Law and Development-rörelsen förklara många fenomen i relationerna mellan utvecklade länder och utvecklingsländer. Den lyckades dock inte förklara varför vissa utvecklingsländer faktiskt gjorde industriella framsteg, trots det utsugande västerländska kapitalet. I många delar av tredje världen var tillväxten större än i väst, vilket inte passade in i teorins förklaringsmodell. Att utvecklingsländer stod för produktion och de utvecklade länderna för konsumtion kunde stämma i vissa fall, men när det gällde exempelvis Kina var det tydligt att det inte gick att bortse från betydelsen av en stor potentiell marknad. Eftersom beroendeteorin baserades på marxistiska teorier fokuserade den på klass och ekonomi och förmådde inte omfatta betydelsen av exempelvis religiösa och etniska motsättningar i vissa utvecklingsländer.⁵²

Även om beroendeteorin inte förmådde att förklara alla aspekter av utveckling, tydliggjorde den betydelsen av den koloniala historien. De flesta kolonierna avskaffades under 1960- och 1970-talen men effekterna av kolonialismen är fortfarande idag högst påtagliga. Inom koloniala och postkoloniala studier talas ibland om nykolonialism och nyimperialism. Dessa begrepp tar sikte på de ”ekonomiska (och sociala) kontroll- och beroendeförhållanden” som, trots avsaknaden av ett direkt kolonialstyre, fortfarande kan ”förse den europeiska industrin med såväl tvångsarbetskraft som öppna marknader”.⁵³ Dagens maktförhållanden bygger på så sätt på kolonialismens orättvisor.⁵⁴

Som har visats ovan är den koloniala historien, och dess kvarvarande effekter, viktiga att ha i åtanke när utveckling och relationer mellan utvecklingsländer och utvecklade länder diskuteras. I nästa avsnitt flyttas fokus till dagens situation och debatt. Trots att dagens globaliserade värld har genomgått stora förändringar lever många av de problem som den första och andra rörelsen intresserade sig för kvar.

2.4 Globalisering och etnocentrism

Den första Law and Development-rörelsen anklagades för att vara etnocentrisk, imperialistisk och icke-teoretisk. Trots att det låg mycket i denna kritik så har rätt och utveckling återigen blivit ett område som det satsas mycket pengar på. Miljarder dollar satsas av bland annat

⁵¹ Tamanaha, Lessons, s. 478.

⁵² Tamanaha, Lessons, s. 478.

⁵³ Looma, Kolonialism/Postkolonialism, s. 21.

⁵⁴ Looma, Kolonialism/Postkolonialism, s. 131.

Världsbanken och USAID på rättsreformer i utvecklingsländer. Detta beror enligt Trubek på att världen har förändrats drastiskt sedan 1970-talet och därigenom har nya förutsättningar för rätt och utveckling uppstått. Trubek identifierar fyra viktiga förändringar. Den första är Sovjetunionens kollaps vilket resulterade i att det numera råder konsus kring att moderniseringsprojekt måste baseras på någon form av demokratisk modell med en fri marknad. Den andra är att mänskliga rättigheter har blivit ett viktigt mål för rättsliga reformer. Den tredje är "the Washington consensus" som innebär att fokus har flyttats från statlig och central planering av ekonomin till den fria marknaden som motor för tillväxt. Den fjärde förutsättningen är globaliseringen.⁵⁵ I en senare artikel menar Trubek att de universella modellerna måste överges och att utveckling måste ske med hänsyn till varje lands specifika historia och förutsättningar. Detta är en kritik av statligt styrd kapitalism, socialism såväl som nyliberalism och omfattar därför också den fria marknaden som ensam tillväxtmotor.⁵⁶

Trubek identifierar globaliseringen som en av de faktorer som skapar nya förutsättningar och möjligheter för rätt och utveckling. "Globalisering" är ett välanvänt begrepp som är mycket svårdefinierat. Enkelt uttryckt kan det sägas beskriva en oåterkallelig process där världen krymper i tid och rum; idéer, människor och kapital kan kommunicera och resa över världen på ett sätt som inte tidigare varit möjligt. Men på samma gång som globaliseringen förenar så åtskiljer den också. Den ökade mobiliteten innebär frihet för vissa, medan andra fortfarande sitter fast i sin lokalitet. Att vara lokal blir ett tecken på social degradering. De platsbundna människorna "blir alltmer beroende av betydelsegivande och tolkande handlingar bortom deras kontroll". Globaliseringen skapar en hybridiserad spetskultur som särskiljer de globala eliterna från de lokaliserade andra. Detta skapar en polarisering.⁵⁷

Den ökande friheten är mycket gynnsam för eliterna, medan den inte har någon eller mycket liten betydelse för de allra fattigaste. Eliterna kan använda sig av den nya teknologin för att tjäna ännu mer pengar ännu snabbare. Globaliseringens möjligheter kommer dock inte världens fattigaste till del. Klyftorna ökar således. För trettio år sedan ägde de fattigaste 20 procenten av världens länder 2,3 procent av världens tillgångar. Idag äger de 1,4 procent.⁵⁸

Globaliseringen skapar också en klyfta mellan ekonomi och politik. Det rörliga kapitalet ligger ständigt ett steg före den territoriella nationalstaten, vilket innebär att det inte längre är staten som har kontroll över ekonomin. Nationalstatens betydelse "vittrar bort". Detta skapar en känsla av oro då det förefaller som att ingen har kontroll.⁵⁹

⁵⁵ Trubek, *Then and Now*, s. 223 ff.

⁵⁶ Trubek, *The Owl and the Pussy-Cat*, s. 235-242.

⁵⁷ Bauman, *Globalisering*, s. 5 ff.

⁵⁸ Bauman, *Globalisering*, s. 68.

⁵⁹ Bauman, *Globalisering*, s. 55-66.

Det finns de som hävdar att globaliseringen har skapat nya möjligheter för frigörelse genom att öka tillgången till teknologi och information. Samtidigt har en ny marknadsfundamentalism klivit världsekonomin och därigenom befast den globala ojämlikheten.⁶⁰

Den ovan uppmålade bilden av globaliseringen är inte särskilt ljus. Samtidigt ser Trubek globaliseringen som en möjlighet för nya ansträngningar inom rätt och utveckling.⁶¹ Tyvärr utvecklar han inte detta resonemang. Sammanfattningsvis kan nog ändå sägas att globaliseringen både skapar nya möjligheter och problem, samtidigt som många gamla strukturer lever kvar, om än i annan form.

Som Trubek konstaterar har Law and Development anklagats för att vara en etnocentrisk och imperialistisk rörelse.⁶² Detta var också en del av den kritik som han själv formulerade i artikeln *Scholars in Self-Estrangement*. Vad Trubek och Galanter gjorde i sin artikel var att kritisera den dåvarande Law and Development-rörelsen. Vad de däremot inte gjorde var att komma med några konstruktiva förslag till lösningar. Brian Z. Tamanaha menar att mycket av Trubek och Galanters kritik är relaterad till förhållanden i USA. Bristen på tro på den liberala legaliteten hänförde sig till den sociala och politiska oron i USA vid den tiden. Den enda del av kritiken som inte enbart kom av amerikanska förhållanden var att det saknades en empirisk kunskap om mottagarländerna.⁶³

Att Law and Development skulle vara en etnocentrisk rörelse som exporterar amerikanska värderingar till utvecklingsländer är en kraftfull invändning. På detta sätt kan implementering av exempelvis mänskliga rättigheter kritiseras för att den inte tar hänsyn till traditionella seder och bevarandet av en ursprunglig kultur. Det går inte att komma ifrån att mänskliga rättigheter bygger på en västerländsk idétradition. Därför går det inte att säga att den liberala legaliteten är etnocentrisk och på samma gång hävda att mänskliga rättigheter inte är det. Framtida utmaningar när det gäller en hållbar ekologisk utveckling kan komma att möta samma invändningar.⁶⁴

Det är svårt att försvara sig mot anklagelser om etnocentrism. Tamanaha erbjuder dock en lösning som bygger på två postmoderna insikter. Den första är att människor alltid ser omvärlden utifrån sina egna perspektiv, som är färgade av bland annat klass, ras, kön, etnicitet och ideologi. Den andra är att det inte går att säga att ett visst perspektiv har företräde framför ett annat. Så fort en person diskuterar frågor utanför sitt "egentliga" sammanhang blir denne per automatik etnocentrisk. Det kan inte vara på något annat sätt. Att kapitulera inför kritiken om etnocentrism skulle vara detsamma som att säga att människor inte kan kommunicera utanför sina

⁶⁰ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 246-252.

⁶¹ Trubek, *Then and Now*, s. 225.

⁶² Trubek, *Then and Now*, s. 223.

⁶³ Tamanaha, *Lessons*, s. 471-475.

⁶⁴ Tamanaha, *Lessons*, s. 481 ff.

ursprungliga sammanhang. Den etnocentriska kritiken blir då enbart ett retoriskt påpekande om att den andre befinner sig i ett utifrån-perspektiv.⁶⁵

Världen har i grunden förändrats under de senaste trettio åren. Nya problem har uppstått, andra är desamma. Gamla teorier har begravts; moderniteten kritiseras för sina misslyckanden och socialismens betydelse har kraftigt reducerats. De stora idéerna och systemen förmår inte längre förklara en föränderlig och globaliserad värld. Vi befinner oss i ett postmodernt tillstånd. Om detta, och vad det innebär för rätt och utveckling, handlar det tredje kapitlet.

⁶⁵ Tamanaha, Lessons, s. 483.

3 Den postmoderna tillvaron

3.1 Postmoderniteten

Efter en tillfällig optimism i svallvågorna efter andra världskriget blev modernitetens baksida uppenbar för allt fler. Under 1960-talet utmanades traditionella hierarkier och strukturer. Fredsrörelser, miljörelser och feministiska rörelser växte fram. De sociala rörelserna förstärktes av Vietnamkriget och sedan Watergate.⁶⁶ Att denna omvälvande politiska och kulturella tid också påverkade Law and Development har redan konstaterats.⁶⁷ I samband med denna allmänna skepsis började också vetenskapen och förnuftet ifrågasättas. Teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt sågs inte längre som något enbart gott, utan som tveeggade svärd. Droger och religion blev en irrationell utväg ur ett samhälle med legitimitetskris. Begreppet postmodernitet är ett försök att beskriva denna nya samhällssituation.⁶⁸

Postmodernitet kan skiljas från postmodernism genom att den förra fokuserar på det sociala och den senare på det kulturella. Kulturella fenomen är exempelvis förskjutningen från ord till bild, sammanbrottet för åsikts- och kunskaps hierarkier samt ifrågasättande av vetenskapen. Postmoderniteten försöker istället förklara sociala förändringar. Antingen håller ett nytt samhälle på att formas eller så inträder ett nytt stadium av kapitalismen.⁶⁹

Begreppet postmodern började användas i den akademiska världen efter utgivningen av den franske filosofen Jean-Francois Lyotards *The Postmodern Condition*. Lyotard uppfattar det postmoderna som en misstro mot metaberättelser.⁷⁰ Under moderniteten fyllde metaberättelserna en legitimerande funktion för såväl staten som vetenskapen. I en alltmer ifrågasättande värld blev det till slut omöjligt att övertyga individerna med hjälp av metaberättelser. Med alla sina underdiscipliner blev vetenskapen alltmer spretig och forskare kunde inte längre erbjuda annat än tolkningar och åsikter. Det som idag återstår är ett flexibelt språkspel.⁷¹ Genom datatekniken har fokus förskjutits från frågor om kunskapens inre värde och syfte, till frågor om effektivitet och produktivitet. Kunskapens syften ska vara omedelbara.⁷²

En av de viktigaste pusselbitarna för att förstå postmoderniteten är konsumtionens ökade betydelse. Masskonsumtionen har skapat ett enormt utbud av livsstilar och fritidsmöjligheter. Nya virtuella nöjen har uppstått.

⁶⁶ Lyon, Postmodernitet, s. 15.

⁶⁷ Se Trubek & Galanter, *Scholars in Self-Estrangement* samt Tamanaha, *Lessons*.

⁶⁸ Lyon, Postmodernitet, s. 15 f.

⁶⁹ Lyon, Postmodernitet, s. 16.

⁷⁰ Lyon, Postmodernitet, s. 22.

⁷¹ Lyotard, *The Postmodern Condition*, s. 33 ff.

⁷² Lyon, Postmodernitet, s. 23.

Det tidigare otänkbara finns nu endast ett musklick bort. Det finns de som hävdar att konsumtionssamhället gått så långt att verkligheten i sig har rubbats och vi var berövats vår mening i tillvaron.⁷³

Så länge människor har handlat med varandra har det förekommit konsumtion. Det finns dock några aspekter av den postmoderna konsumtionen som är utmärkande. Den viktigaste är fabriceringen av behov. Genom reklam, TV-serier och bloggar skapas nya behov hos konsumenten. Dessa behov är ofta kopplade till en viss livsstil. För att konsumenten ska kunna ägna sig åt sin livsstil krävs en stor mängd fritid. Genom denna konsumtion av livsstilar har en förskjutning skett från ”det ekonomiska och funktionella till det kulturella och estetiska”. Denna förskjutning är särskilt märkbar i städerna.⁷⁴

Begären skapas i mångt och mycket av TV och internet. Med hjälp av reklam, filmer och teveserier presenteras varumärken, vars främsta funktion är att skapa ett begär. Det är denna utveckling som gjort att Jean Baudrillard talar om en hyperverklighet där TV-reklamens skenbilder har blivit verkligheten.⁷⁵

En av de tydligaste fysiska förändringarna som det postmoderna skapat är den hos städerna. Neonskyltar lockar bilister – eller snarare konsumenter – att svänga av och köpa möbler, kläder, godis, filmer eller datorer. Vad som faktiskt konsumeras spelar mindre roll. Även de som bor i staden har fått ”turistblick”; blicken som söker konsumtion och tillfällig förströelse. Lyon lanserar Los Angeles som den mest postmoderna av alla städer. Det är en stad utan egentligt centrum och med ett enormt vägnät som binder samman de allra rikastes enklaver med medelklassens villaområden och de allra fattigaste slumkvarteren. Invånarna ”har fastnat i ett nytt limbo mellan det lokala och det globala”.⁷⁶

Allt kan konsumeras i det nya postmoderna samhället. I denna sköna nya värld kan också kunskap och sanning köpas för pengar. Allt har fragmenterats och skingrats. Centrum är ingenstans och överallt på en och samma gång. Hierarkier löses upp; seminarium ersätter föreläsningar, delaktighet ersätter planering. När alla ska ha en åsikt och när ingen vet bättre än någon annan blir det omöjligt att tala om sanningen. Detta skapar en känsla av oro och ovisshet.⁷⁷

Den postmoderna världen ”har nått ett så självkritiskt, ofta självförringande och på många sätt självförstörande stadium” att dåtidens etik inte längre har någon bäring.⁷⁸ Trots detta kan postmoderniteten innebära en renässans för moralen.

⁷³ Lyon, Postmodernitet, s. 73 f.

⁷⁴ Lyon, Postmodernitet, s. 73 f.

⁷⁵ Baudrillard, Selected Writings, s. 143 ff.

⁷⁶ Lyon, Postmodernitet, s. 77 f.

⁷⁷ Lyon, Postmodernitet, s. 78 ff.

⁷⁸ Bauman, Postmodern etik, s. 8.

3.2 Bortom de universella normerna

I ett postmodernt samhälle där tyngdpunkten ligger på det egna valet och där allt är relativt och finns i oändligt många varianter skapas en blandning som kan verka förlamande. I ett sådant samhälle är det viktigt att ”finna autentiska postfundamentalistiska utgångspunkter för social kritik”.⁷⁹

Postmoderniteten har inneburit en skepsis mot etiska teorier. Vissa postmoderna teoretiker menar att etiken bytts ut mot estetiken och att detta medfört en befrielse för individen. Förtryckande plikter och skyldigheter har inte längre någon makt. Politiken har övergett utopierna; idealism har blivit pragmatism. I det postmoderna samhället finns bara utrymme för en ytterst minimal moral.⁸⁰

Där vissa teoretiker ser individens befrielse från moralens ok ser Bauman möjligheten till en ny moral. Modernitetens lagstiftare såg en risk med det vakuum som uppstod efter sekulariseringen. När människors beteende inte längre styrdes av religion var det tvunget att kontrolleras av förnuftet. Moral skulle skapas genom lag så att människorna kunde välja det rätta och goda. Moral blev således resultatet av en enhetlig etik, ”det vill säga en sammanhängande moralkodex som människor kunde undervisas i och tvingas att lyda”.⁸¹

Denna ivrighet att upprätta en lagstiftad etik byggde på en rädsla för att människor ska välja fel. Den fria människan skulle förhindras att välja det som var fel och ont. ”Friheten är misstänkt från början, på grund av sina oförutsägbara konsekvenser och för att den är en ständig källa till osäkerhet – ja den är det element av kaos som måste tyglas om ordning ska säkras och garanteras.”⁸²

För att kunna styra individernas handlande krävdes att dessa hade förmågan att göra förnuftiga val. Därför skulle individerna få möjlighet att utveckla en individuell omdömesförmåga. Detta skapade dock en inre motsättning i det moderna samhället. På samma gång som denna omdömesförmåga var en förutsättning för att kunna kontrollera samhället med lag, innebar den också att de individer som blev verkligt självständiga skulle motsätta sig lagstiftarens inblandning. Denna olösliga konflikt sågs av moderniteten som en ofullkomlighet som på sikt skulle lösas. Med hjälp av ytterligare en förnuftsbasead reform skulle problemet rättas till. Lösningen låg hela tiden runt hörnet.⁸³

Postmoderniteten menar att den moderna moralkodexen inte är möjligt eftersom det är omöjligt att skapa en universell etik utan ambivalens och

⁷⁹ Lyon, Postmodernitet, s. 83.

⁸⁰ Bauman, Postmodern etik, s. 8 f.

⁸¹ Bauman, Postmodern etik, s. 9 ff.

⁸² Bauman, Postmodern etik, s. 14.

⁸³ Bauman, Postmodern etik, s. 14 f.

själv motsägelser. Modernitetens ansträngningar var fåfänga och missriktade. Den universella moralkodexen kan ses som en själv motsägelse.⁸⁴

Bauman finner sju kännetecken för det moraliska tillståndet ur ett postmodernt perspektiv.

1. Människan är varken i grunden god eller ond, utan moraliskt ambivalent.
2. Moraliska fenomen är i sig själva icke-rationella och omöjliga att beräkna.
3. Moral innehåller alltid motsägelser som inte kan övervinnas; endast de mest banala valen kan vara helt och håller goda eller onda.
4. Det är omöjligt att göra moralen universell.
5. Moral måste förbli irrationell.
6. Moraliskt ansvar för den Andre är den första realiteten för jaget. Ansvar har således ingen grund.
7. Postmoderniteten avslöjar inte att moralen är relativ, utan att modernitetens moralkodexar är relativa och inskränkta.

Vad Bauman vill ha sagt är att postmoderniteten har falsifierat modernitetens anspråk på att kunna konstruera en universell moralkodex. Istället har postmoderniteten befriat det autonoma jaget och bekräftat dess moraliska ansvar. Individens val, och det medföljande ansvaret, kommer alltid att vara ambivalent.⁸⁵ Detta beror på att den mänskliga tillvaron är ”tilltrasslad och mångtydig”; så har det alltid varit och så kommer det att förbli. Genom hela sina liv visar människor att de kan leva med en moral ”utan grunder”, utan abstrakta etiska principer.⁸⁶

Den tilltrasslade verkligheten återförtrollar den värld som moderniteten avmystifierade. De irrationella känslorna har fått en renässans. Misstron har skiftat från individuell spontanitet till det kontrollerande förnuftet. Handlingar kan således godtas utan att behöva förklaras och försvaras ur ett rationellt perspektiv. Postmoderniteten accepterar således att somligt händer utan att vi kan förklara det. Sådan är världen.⁸⁷

Individens moral är givetvis långt ifrån felfri. Men genom att återigen bjuda in den i världen kan de politiska förhoppningarna bli mer realistiska. Lagstiftaren kan inte längre hålla sig med modernitetens misstro av det fria valet, utan måste acceptera blygsamheten i den mänskliga tillvaron. Genom att befria moralen från de universella kodexarna så återhumaniseras den. Detta medför en osäkerhet, men också en möjlighet att angripa problem på ett mer realistiskt sätt och utan ”risk att förlora vår upprätta hållning”.⁸⁸

⁸⁴ Bauman, Postmodern etik, s. 17 f.

⁸⁵ Bauman, Postmodern etik, s. 18-24.

⁸⁶ Bauman, Postmodern etik, s. 44.

⁸⁷ Bauman, Postmodern etik, s. 45.

⁸⁸ Bauman, Postmodern etik, s. 46 f.

Modernitetens tro att lösningen på samhällets problem ständigt ligger en lagreform längre bort – att framtiden är paradiset – medförde att den moderna människan förlitade sig på att framtiden skulle justera världens orättvisor. På samma sätt som den förmoderna människan lade sin tro på Gud, lade den moderna människan sin tro på *Framsteget*.⁸⁹ Genom postmodernitetens misstro mot *Framsteget* skapas en möjlighet att se dagens orättvisor i vitögat. Förnuftet kan inte frälsa oss – vi måste frälsa oss själva.

Baumans postmoderna etik ger individen moraliskt ansvar för sina val, utan möjlighet att stödja sig på några universella kodexar. Det finns inte längre någon frälsning genom *Framsteget*. Världen är, och kommer att förbli, kaotisk och bestå av ett osammanhängande gytter av normer.

3.3 Interlegalitet

De av staten stiftade lagarna visar, så att säga, upp en fasad mot omvärlden. De påstår sig nämligen vara exklusiva. När en ny lag träder i kraft förhåller den sig inte till sin föregångare, trots att föregångaren fortfarande lever kvar i minnet hos de människor som påverkats av den. En lag tar inte heller hänsyn till andra normer i samhället. Ta till exempel en ny arbetsrättslig lag som ska ersätta en äldre. Den nya lagen framstår som exklusiv, trots att den gamla lagen under lång tid kommer att fortsätta påverka relationerna mellan arbetstagare och arbetsgivare. Den nya lagen tar inte heller någon hänsyn till interna regler på arbetsplatsen eller andra typer av sedvänjor. Lagen återspeglar alltså inte verkligheten, utan ger en förvriden bild av den. Detta innebär inte att lagen förvrider ”sanningen”, utan att den ger en skev bild av den. På samma sätt som det finns ett glapp mellan lagen och den sociala verkligheten finns det ett glapp mellan kartor och den rumsliga verkligheten. Därför använder sig sociologen Boaventura DeSousa Santos av kartan som metafor för att förklara lagens roll i det postmoderna samhället.⁹⁰

En karta måste förvränga den rumsliga verkligheten. En karta som inte förvrider verkligheten skulle behöva vara i skala 1:1 och skulle således inte fylla någon funktion. När en kartritare ska skapa en ny karta måste denne laborera med representation och orientering. Ska kartan återge verkligheten så ”sant” som möjligt eller ska kartan vara så funktionell som möjligt? Detta synsätt går också att applicera på rätten och samhället. Genom att använda sig av begreppen skala, projektion och symbolism skapar Santos begrepp för att hjälpa oss förstå sambandet mellan rätt och samhälle.⁹¹

Valet av skala avgör hur detaljerad en karta kan vara. En storskalig karta kan visa hur bred en väg eller bäck är, medan en småskalig karta snarare ger en bild av geografiska drag. Valet av skala påverkar alltså framställning av fenomen. En viss skala kan avslöja vissa fenomen men dölja andra. Detsamma gäller rätten. Lagen antas ofta endast använda sig av

⁸⁹ Bauman, Postmodern etik, s. 57 f.

⁹⁰ Santos, Law: A Map of Misreading, s. 281 f.

⁹¹ Santos, Law: A Map of Misreading, s. 282 f.

nationalstatens skala, vilket Santos menar är fel. Forskning om rättslig pluralism har visat att det finns en mängd olika legaliteter. Santos menar att det finns tre rättsliga rum: det lokala, det nationella och det globala. Lokal rätt är en storskalig legalitet som är rik på detaljer. Nationell rätt är en mellanskalig legalitet och global rätt är en småskalig legalitet. De tre legaliteterna översätter – eller förvränger – en och samma sociala företeelse till olika rättsliga fenomen. Olika skalor skapar olika rättsliga verkligheter. Detta kan exemplifieras med en konflikt på arbetsmarknaden. Den lokala legaliteten kan till exempel vara arbetsplatsens egna regler. Syftet med sådana regler är att hålla igång arbetet och undvika konflikter. En konflikt skulle alltså strida mot själva kärnan av de lokala reglerna på arbetsplatsen. Från den nationella rättens perspektiv är det en konflikt på arbetsmarknaden och därigenom en del av ett större politiskt och rättsligt spel som i grund och botten handlar om makten över arbetsmarknaden. I en global kontext är konflikten en mycket liten detalj, knappt värd att nämna. Dessa tre legaliteter påverkar simultant, varför Santos föreslår att det istället för att talas om legalitet borde talas om interlegalitet.⁹²

De olika skalorna påverkar vilken typ av reformer som är önskvärda. Santos menar att taktiska och defensiva reformer förespråkas inom den lokala legaliteten medan strategiska och aggressiva förändringar föredras inom den globala legaliteten. Det finns också ramar för vad som faller inom de olika legaliteterna. Ett mindre fenomen anses exempelvis inte vara relevant inom den småskaliga globala legaliteten. De olika legaliteterna har också olika syn på vilka fall som ska behandlas lika och vilka som ska behandlas olika. Perspektivet kan också vara avgörande för vilka handlingar som anses som legala eller illegala.⁹³

Eftersom kartor är platta förvränger de den rumsliga verkligheten genom projektion. Detta sker inte slumpmässigt. På medeltida kartor placerades ofta en viktig religiös plats i mitten av kartan. Europeiska kartor placerar ofta Europa i centrum, medan Amerika placeras i mitten av amerikanska kartor. Beroende på hur kartan konstrueras så uppstår en förvrängning. Ibland är polerna kraftigt förvrängda, ibland områdena kring ekvatorn. Samma typ av förvrängning uppstår inom rätten. Vad som placeras i mitten av rättens karta beror på samhällets supermetafor. Detta skapar ett centrum och en periferi. Det legala kapitalet är störst i centrum. Detta innebär att det rättsliga centrumet får mest uppmärksamhet inom till exempel rättsvetenskapen och i domstolarnas domskäl. Begrepp och modeller har också en tendens att exporteras från centrumet till de perifera rättsområdena. De västerländska kapitalistiska samhällenas supermetafor är den fria marknaden. Detta har lett till att avtalet som rättsligt koncept har exporterats till de perifera rättsområdena. Ju längre bort från centret man befinner sig, desto större blir förvrängningen.⁹⁴

⁹² Santos, *Law: A Map of Misreading*, s. 284-289.

⁹³ Santos, *Law: A Map of Misreading*, s. 290 f.

⁹⁴ Santos, *Law: A Map of Misreading*, s. 284-292.

Enligt Santos finns det två typer av projektioner: den egocentriska och den geocentriska. Den egocentriska projektionen baseras på personliga kännetecken medan den geocentriska baseras på generella kännetecken. Den egocentriska har historiskt sett varit inflytelserik genom att olika sociala grupper har haft sin egen legalitet, baserad på exempelvis religion eller börd. Sedan nationalstaten blev den viktigaste maktfaktorn har dock den geocentriska projektionen varit av störst betydelse; alla subjekt inom statens gränser har behandlats likvärdigt och enligt samma lagar. Santos ser en ny spänning mellan egocentrisk och geocentrisk legalitet i och med de multinationella företagens förmåga att undanhålla sig nationell rätt och istället ständigt bära med sig sina egna normer.⁹⁵

På en karta kan symbolisering ske på två sätt, antingen genom ikoniska symboler eller genom konventionella symboler. Ikoniska symboler är naturtrogna; en skog symboliseras av några träd och en stad av några hus. Konventionella symboler är mer abstrakta; en särskilt typ av skuggning symboliserar en skog och en cirkel symboliserar en stad. När det gäller rättslig symbolism så urskiljer Santos två poler: den homeriska och den bibliska. Den homeriska symbolismen beskriver verkligheten med hjälp av abstrakta och formella begrepp som "avtal" och "tvist". Den bibliska symbolismen är mindre formell och beskriver rättsliga handlingar genom ikoniska och bildliga symboler. Den homeriska symbolismen är vanligast i moderna rättssystem, men Santos menar att den bibliska symbolismen ger sig till känna i de multinationella företagens småskaliga legalitet där mer känslomässiga koncept som "trovärdighet" och "samarbete" är vanliga.⁹⁶

Skala, projektion och symbolisering visar hur rätten förvränger den sociala verkligheten. De olika förvrängningar som visas ovan beror på val som görs inom varje legalitet. Dessa val är inte neutrala utan beror på vilka intressen som premieras. Santos erkänner att hans kartmetafor inte kan förklara varför och hur dessa val görs. Däremot kan den visa hur dagens värld är en interlegal värld. Interlegaliteten blir synlig i mixen av lokal, nationell och global rätt. Även om den nationella rätten fortfarande är den viktigaste legaliteten så kan inte rätten enbart undersökas ur detta perspektiv. En förståelse för den rättsliga pluralismen är en förutsättning för den postmoderna rättsvetaren.⁹⁷

3.4 Traditioner

Rätt och utveckling är ett ämne där juristen tvingas röra sig utanför sin naturliga miljö. Det ligger i ämnets natur att diskussionen huvudsakligen inte rör det rättssystem som juristen är utbildad i.⁹⁸ Hittills har denna undersökning fokuserat mycket på moderniteten och postmoderniteten och deras beskrivningar av historien, samhället och den mänskliga erfarenheten i

⁹⁵ Santos, Law: A Map of Misreading, s. 292 f.

⁹⁶ Santos, Law: A Map of Misreading, s. 285-296.

⁹⁷ Santos, Law: A Map of Misreading, s. 297 f.

⁹⁸ Även om det i större utsträckning skulle kunna vara så, vilket kommer att diskuteras i ett senare avsnitt.

stort. Detta är synnerligen västerländska perspektiv. Till exempel så har postmoderniteten anklagats för att vara "ett hycklande och självgott skrik från hyperkapitalismens övergödda och bortskämda barn".⁹⁹

Varje person bär med sig sina egna perspektiv. Sådan är människan.¹⁰⁰ Kanske kan postmoderniteten framstå som ett bortskämt barns självgoda skrik, men likväl kan den ha något att tillföra både vid en analys av det västerländska samhället som av icke västerländska. Oavsett var en människa levtt sitt liv så kommer hon vara färgad av den tradition som funnits i denna miljö. Västländernas grundläggande tradition kan sägas vara den rationella. Det är en tradition med en linjär historiesyn, vilket påverkar synen på framtiden.¹⁰¹

Patrick Glenns teori om traditioner kan skapa insikter om betydelsen av den egna traditionen, hur den samspelar med andra traditioner och hur människor från olika traditioner kan mötas. Redan detta – teorin och författarens syfte med att använda teorin – är färgat av den västerländska traditionen. Andra traditioner kan ha andra sätt att se på traditioner. Men även om Glenns teori är västerländsk så kan den ses som ett verktyg som kan hjälpa oss att röra oss från en tradition till en annan. Någon fullständig förståelse för andra traditioner kan den inte ge, på grund av dess ursprung. I den bästa av världar kan den vara en process som hjälper till att övervinna traditionernas separation.¹⁰² Att kunna närma sig andra traditioner måste anses som grundläggande för de som är verksamma inom rätt och utveckling.

Enkelt uttryckt kan en tradition sägas vara information från historien eller dåtiden. Denna information fångas upp genom kommunikation, huvudsakligen i form av fysiska objekt, muntliga berättelser och det skrivna ordet. En förutsättning för att dåtiden ska påverka nutiden är att dåtiden har en mening i den sociala kontexten. En sådan mening kan utebli om det funnits ett historiskt avbrott, exempelvis om en tradition försvunnit och blivit ersatt med en annan. Information från dåtiden är alltså endast en del av en tradition om det finns en historisk kontinuitet inom en specifik social kontext.¹⁰³

Traditioner är information. Ta till exempel en särskild ritual som utförs inom en viss tradition. Eftersom handlingar upphör direkt efter att de blivit utförda så kan inte en tradition bestå av den rituella handlingen i sig. Ritualens särdrag måste bli kommunicerade för att ritualen ska kunna vara en del av traditionen. Utan information kan det inte finnas några traditioner.¹⁰⁴

⁹⁹ Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism*, s. 237.

¹⁰⁰ Tamanaha, *Lessons*, s. 483.

¹⁰¹ Glenn, *Legal Traditions*, s. 22 ff.

¹⁰² Glenn, *Legal Traditions*, s. 4.

¹⁰³ Glenn, *Legal Traditions*, s. 7-12.

¹⁰⁴ Glenn, *Legal Traditions*, s. 13 ff.

Desto äldre en tradition är desto mer information kommer den innehålla eftersom varje generation kommer att tillföra sin egen förståelse för traditionen. Denna kumulation av information beskrivs av Glenn som ett lyckotråg. Ett lyckotråg är ett tråg med kli ur vilket man fiskar upp presenter. Metaforen är olycklig eftersom man kan anta att få människor vet vad ett lyckotråg är. I vilket fall så är syftet med metaforen att visa att traditioner innehåller mycket information och att en stor mängd av denna information är oväsen – alltså kli i lyckotrågsmetaforen – men att det där också finns den information som skapar grunden för traditionen – det vill säga presenterna.¹⁰⁵

Visserligen kan det förekomma viss kontroll över vilken information som trycks i tidningar eller visas på teve, men på det stora hela är det mycket svårt för en tradition att kontrollera vilken information som plockas upp ur lyckotråget. Såväl urval som tolkning av informationen är till stor del slumpartat.¹⁰⁶

Det kan förekomma intern kritik inom en tradition och sådan kritik kan påverka traditionen. Oavsett om kritiken gäller en mindre detalj eller en mer generell fråga så kommer kritikerna och traditionens väktare att använda samma språk och hämta sin information och sina argument ur det gemensamma lyckotråget. Även om kritiken är av allvarligare slag och kritikerna önskar omkullkasta hela traditionen så måste kritiken ta hänsyn till traditionens information. Eftersom kritikerna är i opposition mot traditionen så kommer traditionens information att definiera oppositionen som sådan.¹⁰⁷

Även externa influenser kan påverka en tradition. I dagens samhälle ökar utbytet mellan traditioner på grund av globaliseringen. Dessa möten mellan traditioner gör traditionernas mångfald synligare. Den ökade rörligheten har också lett till att människor lättare kan flytta till områden där en främmande tradition är dominerande. Allt detta innebär att kommunikationen mellan traditioner har ökat och med det också en större variation av information i det metaforiska lyckotråget. Detta utbyte av information leder till att traditionerna kommer att dela på viss information och till viss del glida samman. Glenn menar att denna process ökar identitetens betydelse. Identitet skapas av nationalitet, etnicitet, kön, klass, ideologi och mycket annat. Hur identiteten skapas utifrån sådana drag och etiketter avgörs av traditionen.¹⁰⁸

Det finns alltid en primär version av en tradition som framstår som den ”sannaste”. Förändringar i den primära versionen kan ske genom såväl interna som externa influenser. Även om en förändring faktiskt har skett så är det inte säkert att det erkänns att en sådan förekommit eller så ses det som ett nytt sätt att implementera traditionens primära version. Det finns också

¹⁰⁵ Glenn, *Legal Traditions*, s. 13 ff.

¹⁰⁶ Glenn, *Legal Traditions*, s. 14 f.

¹⁰⁷ Glenn, *Legal Traditions*, s. 18 f.

¹⁰⁸ Glenn, *Legal Traditions*, s. 32-39.

grundläggande element i traditionen som är förutsättningar för alla andra fenomen och idéer inom traditionen. Förändringar på denna grundläggande nivå är mer fundamentala och kan i sin mest extrema form leda till att hela traditionen upphör. Sådana fundamentala förändringar kan bero på att anhängare till traditionen blivit övertygade om riktigheten hos en annan tradition. För att säkerställa traditionens fortlevnad kan därför traditionens anhängare anklaga avhoppare för förräderi eller kätteri. I värsta fall kan detta leda till fundamentalism, som inte enbart försvarar traditionens grundläggande element utan också kontrollerar vilken information som tas ur lyckotråget.¹⁰⁹

De traditioner som har flest anhängare är också de traditioner som har den mest övertygande informationen. När traditioner är i konstant kontakt med varandra så blir övertalningsförmåga en helt central fråga. Masskommunikationen har gett traditionernas anhängare möjlighet att sprida information snabbt och till enorma mängder människor. Nationalstaterna förmår inte kontrollera detta flöde av information. Denna extrema massa av tillgänglig information innebär att människor ständigt måste göra val; de måste välja hur de vill leva sina liv vilket egentligen innebär att de måste välja vilken information som de tycker är mest övertygande. På samma gång som masskommunikationen gör det lättare för traditionerna att sprida sina budskap så ökar den också individens möjlighet att välja.¹¹⁰

Eftersom traditionerna konstant kommunicerar med varandra uppkommer frågan om det är möjligt att jämföra dem med varandra. Glenn menar att på samma sätt som det faktiskt går att jämföra äpplen med päron så går det också att jämföra olika traditioner. Om en person hävdar att det inte går att jämföra äpplen med päron så har denne redan gjort en jämförelse. Själva påståendet förutsätter en jämförelse. Om traditioner är information så måste jämförelser av traditioner vara kommunikation. Att det skulle vara omöjligt att kommunicera går emot all mänsklig erfarenhet. Därför går det att jämföra traditioner – också rättsliga sådana. Problemet är att de inte kan jämföras från någon universell, neutral plattform utan att debatten kommer att vara intern och baserad på interna kriterier.¹¹¹

En tradition kan av sig själv inte dominera människor. Människor måste själva välja hur de ska agera. Detta utesluter dock inte att en tradition kan innehålla information om hur traditionens information ska användas. Om en tradition innehåller information som hävdar att den representerar sanningen så innebär detta att denna information ska spridas till alla människor. En tradition innehåller olika och motsägelsefulla perspektiv vilket gör den av naturen tolerant. Dominans är istället en typ av korruption av traditionen.¹¹²

¹⁰⁹ Glenn, *Legal Traditions*, s. 39 ff.

¹¹⁰ Glenn, *Legal Traditions*, s. 40 ff.

¹¹¹ Glenn, *Legal Traditions*, s. 43 ff.

¹¹² Glenn, *Legal Traditions*, s. 47 ff.

På grund av globalisering och masskommunikation kan traditionernas information nå över hela jordklotet. Detta gäller för alla traditioner vilket medför att globaliseringen är en pluralistisk process. Fria marknader, mänskliga rättigheter och islamisering är alla delar av olika globala fenomen. Samtidigt som väst påverkar öst så influerar öst också väst. Eftersom traditioner är information är det troligtvis omöjligt för en tradition att nå ensamt herravälde och övertyga alla världens människor. Världen kommer alltså fortsätta att myllra av olika traditioner som ständigt påverkar varandra. Framtiden ligger i traditionernas förmåga att samexistera.¹¹³

3.5 Sammanfattning

Det händer att människor säger att allt är relativt. Som vanligt är ”det beror på” ett utmärkt svar. Även i det postmoderna samhället finns utrymme för människor att bekämpa förtryck. Postmoderniteten fyller ingen funktion som samhällsanalys om den mynnar ut i en axelryckning eller en suck om att allt är relativt. Postmoderniteten ger inget syfte med samhället. Vad den däremot ger är en möjlighet att se dolda strukturer och glömda berättelser.

Enkelt uttryckt är postmoderniteten en reaktion mot moderniteten. Postmoderniteten vänder sig emot modernitetens tro på förnuftet som en väg till frigörelse. Den sätter inte sin tro till vetenskapen och låter sig inte heller dras in i någon dröm om *Framsteget*. Istället erkänner postmoderniteten att den mänskliga tillvaron är kaotisk och splittrad, full av olika perspektiv och normer. Människan är fri från universella moralkodexar och följaktligen också ensam med sig själv och sitt moraliska ansvar.

Den viktigaste maktfaktorn inom moderniteten var nationalstaten. Den postmoderna blicken ser nationalstatens betydelse minska till förmån för det lokala och globala. Även om den sociala verkligheten alltid varit genomsyrad av en mängd olika normer så har den ”glokala” processen ökat betydelsen av olika legaliteter. Med sin kartmetafor visar Santos hur kopplingen mellan den sociala verkligheten och olika legaliteter kan förstås och analyseras.

Varje människas förståelse för världen färgas av hennes subjektiva blick, det vill säga vilka perspektiv just hon har. Glenns teori om traditioner är en bra början för att få en känsla för den egna positioneringen och hur olika rättstraditioner förhåller sig till varandra.

Om rätt och utveckling ska kunna bidra med något konstruktivt till dagens värld krävs att de jurister som är verksamma inom fältet har en förmåga att kunna skifta mellan olika perspektiv. Moderniteten förmår inte längre förklara verkligheten. Däremot påverkas troligen den postmoderna människan av moderna idéer och perspektiv, trots att de inte förmår hjälpa henne i hennes analys av samtiden.

¹¹³ Glenn, *Legal Traditions*, s. 49 ff.

4 Teori och praktik

I detta kapitel redogörs för var rätt och utveckling befinner sig idag. Detta görs genom nedslag i den amerikanska akademiska debatten samt en undersökning av UNDP:s och Världsbankens arbete med millenniemålen.

4.1 Law and Development idag

Inom ramen för denna undersökning är det inte realistiskt att göra anspråk på en representativ forskningsinventering. För att få en bild av den aktuella debatten inom Law and Development undersöks symposiet *The Future of Law and Development*. Symposiet publicerades ursprungligen på Law and Development-bloggen *Law and Development* och sedan även i Northwestern University Law Review Colloquy. Bakom bloggen står bland annat David Trubek och en av symposiets skribenter är Brian Tamanaha. Majoriteten av skribenterna är amerikanska juridikprofessorer. Symposiet bör ge en bild av några av de aktuella frågorna inom Law and Development.

Tom Ginsburg öppnar diskussionen genom att lansera tre frågor. Kan Law and Development verkligen sägas vara ett eget akademiskt fält? Vilka lärdomar har gjorts genom ämnets historia? Vad bör praktiker och akademiker fokusera på i framtiden?¹¹⁴

Det som förenar aktörerna inom Law and Development kan anses vara en gemensam tro på rätten som något gott, vilket dock inte per automatik skapar ett eget akademiskt fält.¹¹⁵ Många av debattörerna förefaller vara ointresserade av att diskutera huruvida Law and Development är ett eget fält eller inte. Samtidigt som Anna Gelpern anser att man helt enkelt kan anta att Law and Development är, eller snart kommer att vara, ett eget fält lanserar hon två begrepp för att definiera vad Law and Development kan vara i framtiden. Det första är Law and Development Narrow. Med detta begrepp menar Gelpern att fältet kan definieras genom ett arbete som syftar till att undersöka kopplingen mellan rätten och ekonomiskt tillväxt samt rättens roll i mänsklig utveckling. Detta begrepp är snävare än det andra begreppet; Law and Development Broad. Det innefattar det snävare begreppet men rymmer också empiriska studier av utvecklingsprojekt, teorier om rättslig pluralism och nykolonialism och kombinerar kvalitativa och kvantitativa studier av rättsliga implementeringar. Detta breda synsätt på Law and Development-fältet har möjligheten att undersöka rättens komplicerade relation med samhället i stort.¹¹⁶

Rule of Law-experten Tamanaha anser att det är viktigt att skilja mellan Law and Development och rättslig utveckling och menar att alla världens

¹¹⁴ Ginsburg, *The Future*, s. 164 f.

¹¹⁵ Pistor, *No Single Field*, s. 168 ff.

¹¹⁶ Gelpern, *Law & Development Narrow*, s. 171 ff.

Law and Development-projekt skulle kunna läggas ner utan större konsekvenser. Det enda som skulle hända vore att en mängd konferenser och resor skulle ställas in. Mottagarländerna skulle fortsätta utveckla sina inhemska rättssystem men utan påtryckningar från klåfingriga "outsiders".¹¹⁷ Överlag genomsyras många av symposiets inlägg av självkritik och skepticism.¹¹⁸

Law and Development är ett fält som innefattar såväl praktiker som akademiker. Det finns således en blandning mellan praktiska projekt på fältet och akademiska diskussioner av den typ som symposiets deltagare sysselsätter sig med. Detta leder till en viss spänning mellan praktik och teori. Salil Mehra menar att det finns en risk för att den akademiska grenen fokuserar alltför mycket på universella lösningar.¹¹⁹ Deltagarna förefaller överens om att mottagarlandets kulturella kontext är viktig att ta hänsyn till, men medvetenhet om kulturell kontext kan bara förklara varför vissa projekt inte fungerade – inte hur framtida projekt ska kunna lyckas.¹²⁰

Ett genomgående tema i debatten är problemen med att formulera mål för utvecklingsprojekt och att sedan utvärdera huruvida projekten nått upp till dessa mål. Detta hänger samman med bristen på teorier som kan förklara sambandet mellan rättsreformer och social förändring.¹²¹

Katharina Pistor poängterar att rättsregler inte kan vara mål i sig själva. Varken en fri marknad¹²² eller Rule of Law¹²³ kan heller vara mål i sig själva. Rättsregler är, oavsett vad de reglerar, endast medel för att nå sociala mål.¹²⁴ Att arbeta utifrån uppsatta sociala mål skapar ett "what works"-perspektiv; de lösningar ska användas som bäst kan uppnå de bestämda målen. Det finns dock problem med ett sådant perspektiv. Ett av dessa problem är att det är svårt att skilja mellan mål och medel. Är exempelvis kvinnors rättigheter ett mål i sig eller ett medel för att nå ett jämlikt samhälle? Det finns också en risk att de strategier som enklast och snabbast når målen kommer att användas, utan att ta hänsyn till bredare samhällliga och institutionella faktorer.¹²⁵

Att formulera mål och mäta resultat är vanskligt inom alla samhällsområden. Ta till exempel reformer av konkurrensrätten inom telekommarknaden i ett visst land. Målet är att kostnaderna för konsumenterna ska sjunka. Anta att priserna sjunker. Trots att det vid första anblick kan tyckas vara resultatet av en lyckad reform så går det inte att

¹¹⁷ Tamanaha, *Distinguishing*, s. 191 ff.

¹¹⁸ Se exempelvis Mehra, *Alchemy*, s. 166 f, Cioffi, *Past Performance*, s. 182 ff. samt Sokol, *The Way Forward*, s. 238-243.

¹¹⁹ Mehra, *Alchemy*, s. 166 f.

¹²⁰ Prado, "What Works", s. 174 ff.

¹²¹ Pistor, *No Single Field*, s. 168 ff.

¹²² Pistor, *No Single Field*, s. 168 ff.

¹²³ Tamanaha, *Distinguishing*, s. 191 ff.

¹²⁴ Pistor, *No Single Field*, s. 168 ff.

¹²⁵ Prado, "What Works", s. 174 ff.

mäta i förhållande till hur prisnivåerna hade sett ut utan den aktuella rättsreformen.¹²⁶

Om det finns problem vid reformer som den ovan nämnda så är problemen ännu större när det gäller Rule of Law. Trots att det finns deltagare som menar att Rule of Law – mer eller mindre per automatik – leder till ekonomisk tillväxt¹²⁷ så vänder sig Rule of Law-experten Tamanaha starkt emot detta. Till att börja med finns det ingen tydlig definition av begreppet Rule of Law. Vad som egentligen menas varierar från akademiker till akademiker, land till land, kultur till kultur. Det går inte heller att mäta Rule of Law eller att koppla samman Rule of Law med ekonomisk tillväxt. Rule of Law är ett politiskt koncept och att det har fått stort genomslag inom Law and Development-fältet är ytterligare ett exempel på västerländsk nyimperialism.¹²⁸

Daniel Kaufmann instämmer i Tamanahas kritik, men menar att problemet är att det inte görs en skillnad mellan Rule of Law de jure och Rule of Law de facto. Alltför stor fokus har legat på Rule of Law de jure. Detta har gjort att det inte tagits tillräcklig hänsyn till informella strukturer vilket i sin tur gjort att verkligheten misstolkats grovt. Detta har bland annat gjort att rättslig korruption inte har uppmärksamats. I USA är det relativt ovanligt med pengakorruption, men desto vanligare att mäktiga företag eller andra typer av organisationer har ett stort inflytande i lagstiftningsprocessen, vilket är en typ av rättslig korruption. Precis som Tamanaha poängterar Kaufmann betydelsen av den politiska dimensionen i Rule of Law.¹²⁹

Många av symposiets inlägg fokuserar på problem inom Law and Development-fältet. Ett av få konkreta och konstruktiva inlägg kommer från den japanske professorn Yuka Kaneko. En viktig uppgift inom fältet är att arbeta med sambandet mellan formella och informella normer. Fokus bör ligga på att hjälpa lokala förändringsinitiativ snarare än att implementera externa modeller. Utvecklingsarbetet bör fokusera på processuella mekanismer, eller sekundära rättsregler, som de kallas av H.L.A. Hart. Sekundära rättsregler är regler som fokuserar på de primära rättskällorna i sig, vilka i sin tur är de regler som avgör vad rättsordningens subjekt får och inte får göra. Genom att ge lokala och informella normer tillträde till den formella arenan kan förändring komma underifrån, snarare än utifrån. Kaneko föreslår att detta bör kombineras med ett what works-perspektiv där de processuella regler som bäst passar in i den aktuella kontexten bör användas. Utveckling av primära rättsregler bör Law and Development-projekt inte syssla med.¹³⁰

Sammanfattningsvis tycks deltagarna i symposiet vara överens om att det finns större problem inom Law and Development än att diskutera huruvida

¹²⁶ Sokol, *The Way Forward*, s. 238-243.

¹²⁷ Pistor, *No Single Field*, s. 168 ff.

¹²⁸ Tamanaha, *Distinguishing*, s. 191 ff.

¹²⁹ Kaufmann, *Rule of Law Matters*, s. 244-250.

¹³⁰ Kaneko, *An Asian Perspective*, s. 195-200.

det är ett självständigt fält eller inte. Många tycks överens om att en definition endast kan leda till begränsningar av arbetet. Gelperns Law and Development Broad tilltalar därför de flesta. Utveckling av den ekonomiska marknaden med tillväxt som mål är en kraftigt överrepresenterad fråga i symposiet. Perspektivet är tydligt ekonomiskt vilket också märks genom att resultat ska mätas med hjälp av statistik och att Rule of Law kopplas till ekonomisk tillväxt.

Problemen inom fältet är många. Förslagen till varför Law and Development-projekt i så hög grad misslyckas är också de många. Tyvärr är de konstruktiva och framåtblickande idéerna desto färre. Kanekos förslag att fokusera på processuella regler är ett av få undantag. Bristen på teorier är tydlig, vilket skapar en något spretig debatt utan ramar och gemensamma begrepp. På det stora hela är det en aning oklart varför deltagarna anser att Law and Development överhuvudtaget är angeläget.

4.2 Millenniemålen

Några av de viktigaste och mest konkreta mål för utveckling som finns idag är FN:s millenniemål. De följer av FN:s Millenniedeklaration från 2000.¹³¹ Målsättningen är att de åtta målen ska vara uppfyllda till 2015. De handlar om fattigdomsbekämpning, utbildning, jämställdhet, minskad barnadödlighet, mödravård, sjukdomsbekämpning, miljömässigt hållbar utveckling samt globalt partnerskap för utveckling. Millenniemålen är uppdelade i mindre delmål och indikatorer vilket gör dem konkreta och mätbara.¹³²

Det första målet, att utrota extrem fattigdom och svält, är uppdelat i tre delmål. Dessa delmål är att andelen människor som lever på mindre än en dollar om dagen ska halveras, att fler ska få arbete samt att andelen människor som hungrar ska halveras. När det gäller halveringen av antalet människor som lever på mindre än en dollar om dagen och antalet människor som hungrar så ska denna halvering ske från 1990 till 2015. De tre delmålen är sedan indelade i indikatorer som ska göra det möjligt att mäta de eventuella framsteg som görs.¹³³

På samma gång som millenniemålen är konkreta med sina indikatorer kan de också ses som en global norm för utvecklingsarbete och fattigdomsbekämpning. Exakt hur millenniemålen ska uppfattas och deras främsta syfte är omdebatterat. Förespråkare lyfter exempelvis fram att målen visar på att fattigdom har många dimensioner och att just fattigdomsbekämpning bör vara i centrum för utvecklingsarbete. Skeptiker menar å sin sida att millenniemålen är formulerade av givarländerna och att det finns alltför lite utrymme för lokala definitioner av utveckling.¹³⁴

¹³¹ Se Millennium Declaration.

¹³² UNDP, Millennium Development Goals.

¹³³ UNDP, Millennium Development Goals.

¹³⁴ Sumner & Melamed, MDGs and Beyond, s. 2.

Två av de viktigaste aktörerna när det gäller att uppnå FN:s millenniemål är UNDP och Världsbanken. UNDP är ett globalt utvecklingsnätverk som lyder under FN. UNDP arbetar för att uppnå millenniemålen men också för att exempelvis bidra till demokratisk utveckling.¹³⁵ Världsbanksgruppen består av fem olika organisationer varav två utgör Världsbanken. Banken drivs av över 180 stater där USA är den största och viktigaste aktören. Organisationens främsta uppgift är att bekämpa fattigdom genom att exempelvis ge lån till utvecklingsländer. Lånen villkoras ofta med krav på ekonomiska och finansiella reformer.¹³⁶

År 2010 uppmärksammades att det gått tio år sedan FN:s Generalförsamling beslutade om millenniemålen och att endast fem år återstår innan de ska vara uppfyllda. UNDP publicerade en rapport där organet utvärderar det arbete som gjorts och drar upp riktlinjer inför framtiden. UNDP konstaterar att millenniemålen är sammanvävda och att framsteg inom ett visst område ofta leder till positiva effekter också inom andra områden. Ökad jämställdhet är enligt UNDP det tydligaste exemplet. Genom att ge kvinnor större möjligheter att påverka sina egna liv minskar ofta spridningen av HIV, mat distribueras på ett rättvisare sätt mellan könen och barnafödandet minskar vilket leder till bättre hälsa och utbildning för barnen. Ett annat exempel är miljöns betydelse för att minska barnadödligheten.¹³⁷

När det gällde uppfyllandet av det första millenniemålet, det vill säga att utrota extrem fattigdom och hunger, menar UNDP att en halvering av andelen människor som lever på mindre än en dollar om dagen mycket väl kan nås. Samtidigt menar FN-organet att det är viktigt att inte enbart titta på andelen människor utan också på det faktiska antalet människor. Till exempel minskade andelen fattiga i Afrika söder om Sahara mellan 1990 och 2005 med tio procent samtidigt som antalet fattiga ökade med över hundra miljoner människor. Viktiga faktorer för att minska fattigdomen är enligt UNDP en ekonomisk tillväxt som resulterar i fler arbetstillfällen, ökad ekonomisk jämlikhet mellan de fattigaste och medelinkomsttagare samt ett ekologiskt hållbart jordbruk.¹³⁸

De största utmaningarna inför framtiden anser UNDP vara globala ekonomiska kriser, klimatförändringar, höga matpriser och växande slumområden i urbaniseringens spår. I rapporten presenteras fem villkor för att kunna uppfylla millenniemålen och möta framtidens utmaningar. Det första är nationellt styrda insatser som tar hänsyn till lokala förutsättningar. Nästa villkor är ekonomisk tillväxt med fokus på att skapa arbetstillfällen och utjämna de ekonomiska klyftorna mellan fattiga och rika. Det tredje villkoret är offentliga finansierade investeringar på vård, omsorg och utbildning. Det fjärde är sociala skyddsnet och bidrag samt offentligt

¹³⁵ Sands & Klein, *International Institutions*, s. 70.

¹³⁶ Sands & Klein, *International Institutions*, s. 93 ff.

¹³⁷ UNDP, *What Will It Take*, s. 1 f.

¹³⁸ UNDP, *What Will It Take*, s. 3 ff.

finansierade arbetsmarknadsåtgärder. Det sista villkoret är en hållbar utveckling med minskade utsläpp av växthusgaser.¹³⁹

Också Världsbanken publicerade 2010 en rapport om arbetet med att uppnå millenniemålen till 2015. I rapporten fokuserar Världsbanken tydligt på ekonomisk tillväxt. ”Progress” kopplas till ”economic growth” och det största hindret mot att uppnå millenniemålen förefaller vara den ekonomiska kris som slog till mot den globala ekonomin under 2008. Världsbanken ser underskott i de offentliga finanserna och institutionella sammanbrott som stora problem för att uppnå millenniemålen. Särskilt viktigt är enligt Världsbanken att öka investeringar riktade mot kvinnor och barn.¹⁴⁰

Världsbanken slår fast att ekonomisk tillväxt är den viktigaste förutsättningen för att uppnå målet att utrota extrem fattigdom och hunger. Ekonomisk tillväxt likställs i sin tur med ökad BNP. Banken konstaterar att det redan innan den ekonomiska krisen fanns stora utmaningar med att minska arbetslöshet, särskilt för kvinnor.¹⁴¹

Samtidigt som Världsbanken ser positivt på att uppnå målet om minskad fattigdom menar banken att det ser värre ut när det gäller att utrota hungern. Antalet undernärda människor ökade med över 150 miljoner från början av 1990-talet till 2009.¹⁴²

I samband med FN-konferensen i september 2010 med anledning av att fem år återstod tills millenniemålen skulle vara uppfyllda presenterade Världsbanken en skrift om bankens roll i detta arbete.¹⁴³ Banken konstaterar att global och hållbar ekonomisk tillväxt är den absolut viktigaste förutsättningen för att uppnå millenniemålen. Särskilt viktig är tillväxten i de fattigaste länderna. För att en sådan tillväxt ska vara möjlig måste den stödjas av utländska investeringar. Möjligheterna för den privata sektorn i de fattigaste länderna måste därför förbättras.¹⁴⁴

Världsbanken ser sin roll i arbetet med att uppfylla millenniemålen som att vara en teknisk expert som kan hjälpa låginkomstländer utnyttja såväl nationella som internationella resurser inom offentlig och privat sektor. Banken noterar också betydelsen av jordbrukssektorn då tre fjärdedelar av världens fattigaste i alla fall till viss del är beroende av jordbruk för sitt uppehälle. Banken har därför ökat sina ansträngningar inom denna sektor.¹⁴⁵

¹³⁹ UNDP, What Will It Take, s. 16-32.

¹⁴⁰ World Bank, Millennium Development Goals, s. 6 f.

¹⁴¹ World Bank, Millennium Development Goals, s. 14 f.

¹⁴² World Bank, Millennium Development Goals, s. 15.

¹⁴³ Skriften är en bakgrundsskrift inför konferensen och därför av det något informella slaget. Skriften överensstämmer nödvändigtvis inte med Världsbankens officiella hållning i alla punkter. Likväl har den använts som bakgrundsmaterial inför konferensen och får således ses som en reell del av Världsbankens policy.

¹⁴⁴ World Bank, Unfinished Business, s. 14 f.

¹⁴⁵ World Bank, Unfinished Business, s. 21.

Världsbanken konstaterar att de kommande fem årens arbete måste intensifieras för att millenniemålen ska kunna nås. Som ett led i detta arbete ser banken det som nödvändigt att öka sin närvaro i låginkomstländer. Banken vill också skapa nya låneinstrument för att stärka låneländernas institutioner.¹⁴⁶

4.3 Sammanfattning och analys

Utifrån de undersökta Law and Development-texterna går det att utläsa vissa tendenser. Den kanske tydligaste är svårigheten med att mäta resultat. Många av skribenterna har ett ekonomiskt perspektiv och tycks också efterfråga mätbara resultat. Projekt måste kunna utvärderas på ett bättre sätt. Samtidigt uppmärksammas att det i princip är omöjligt att på förhand ha någon kunskap om vilka rättsliga reformer som kommer att ge önskat resultat. Kulturella faktorer kan i efterhand förklara varför reformer misslyckats, men inte på förhand visa vilka projekt som kommer att lyckas.

Att förstå sambandet mellan rätt och samhälle är givetvis mycket komplicerat. Det finns idag ingen teori som fullt ut förmår göra detta. Författarna efterfrågar en sådan teori, vilket är förståeligt. Detta hade också kunnat råda brist på den beklämmande frånvaron av gemensamma begrepp som präglar en mycket spretig debatt. Samtidigt ligger det troligtvis nära hybris att tro att människan förmår skapa en universell teori som kan förklara samspelet mellan juridik och social verklighet. Att universella lösningar inte förmår att förklara världen är en av postmodernitetens grundläggande lärdomar.

Det så tydliga ekonomiska perspektivet är problematiskt. Utveckling tycks i många fall vara synonymt med ekonomisk tillväxt. Även om det finns problem med synsättet så tycks den vettigaste utgångspunkten vara att reformer ska syfta till att uppnå vissa på förhand uppsatta sociala mål. Rule of Law eller en fri marknad kan inte vara mål i sig. Ekonomisk tillväxt kan inte heller vara ett mål i sig. Förhoppningsvis är i vart fall de flesta av aktörerna verksamma inom rätt och utveckling överens om att förbättra livet för alla de människor som lever under förtryck och i fattigdom. Ekonomisk tillväxt kan vara ett medel för att uppnå målet minskad fattigdom. Att skilja mellan mål och medel är svårt, precis som Pistor skriver, men en rättsreform kan aldrig ha ett självberättigande.

Även om UNDP och Världsbanken är överens om att ekonomisk tillväxt är en viktig förutsättning för att minska fattigdomen så har UNDP ett bredare synsätt där också ekonomisk jämlikhet ryms. Världsbanken har ett tydligare ekonomiskt synsätt som lätt kan uppfattas som en aning tekniskt. Ett exempel är hänvisningar till BNP utan förklaringar om hur en växande BNP faktiskt förbättrar livet för de allra fattigaste.

¹⁴⁶ World Bank, Unfinished Business, s. 29 f.

Millenniemålen styrka är också dess svaghet. De konkreta indikatorerna gör det lätt att utvärdera reformer och projekt samtidigt som de riskerar att reducera utvecklingsarbetet till en jakt efter uppfyllda indikatorer. Vid en första anblick kan millenniemålen förefalla vara ett bra sätt att samordna en staters och organisationers insatser. Samtidigt är det svårt att säga om så faktiskt blir fallet. Det finns många teorier om hur fattigdom bäst bekämpas och många av delmålen och indikatorerna kan rättfärdiga en stor variation av reformer och projekt.

UNDP nämner i sin rapport demokratiskt styre som ett viktigt mål även om det är en aning oklart hur detta kopplas till just fattigdomsbekämpning. Det är värt att notera att varken UNDP eller Världsbanken i sina rapporter om millenniemålen i övrigt lägger särskilt stor vikt vid demokratiska institutioner. I Law and Development-texterna är Rule of Law ett synnerligen centralt begrepp. Det är, som Tamanaha skriver, omöjligt att mäta Rule of Law men också omöjligt att koppla det till ekonomisk tillväxt. Det är ett politiskt koncept som varje stat, kultur och akademiker har sin egen definition av.

Trubek och Galanter uppmärksammade redan 1974 att vissa av de reformer som genomfördes i Law and Development-projekten riskerade att gynna eliterna. Både UNDP och Världsbanken konstaterar att insatser måste riktas mot världens allra fattigaste. Samtidigt menar Världsbanken att de fattigaste staterna måste göra det mer lockande för utländskt kapital att investera i länderna. Banken går inte närmare in på vad det kan röra sig om för reformer och inte heller på vilket sätt utländskt kapital bäst gynnar de fattigaste individerna i en stat. Det finns anledning att misstänka att ett alltför stort fokus på ekonomisk tillväxt riskerar att gynna just eliterna.

5 Konklusion

5.1 Historiska lärdomar

Postmoderniteten har lärt oss att det inte går att hävda en enda sanning. När det gäller Law and Developments tillbakagång på 1970-talet så fanns det säkerligen många faktorer som spelade in. Det går dock inte att komma ifrån att en av de viktigare var en allmän misstro mot det amerikanska ekonomiska och politiska systemet, både i hemlandet och utanför. I samma takt som det amerikanska politiska inflytandet försvagades i Afrika och Central- och Sydamerika minskade också betydelsen och intresset för Law and Development. Det fanns inte heller någon anledning att exportera något som inte ens fungerade på hemmaplan. Denna kritik går att knyta till en kritik mot moderniteten som helhet. Tillväxt och vetenskap förmådde inte lösa mänsklighetens problem så alternativ växte fram. Miljörörelser och feministiska grupper presenterade nya sätt att se på världen och utmanade därigenom makten. Det postmoderna tillståndet kännetecknas av ett allmänt ifrågasättande av makten och dess metaberrättelser.

Att den första Law and Development-rörelsen misslyckades beror i mångt och mycket på att den försökte frälsa världen genom *en* modell. Om alla stater följde den amerikanska mallen så skulle världen bli en bättre plats. De underutvecklade länderna skulle utvecklas på samma sätt som de välutvecklade länderna, men för tillfället befann de sig en bit efter på kurvan. Denna syn på verkligheten höll inte då och håller inte heller idag. Denna insikt omöjliggör en samhälls- och historiesyn där utvecklingsländerna följer Nordamerika och Europa i spåren. Av den anledningen är det mindre lyckat att tala om utvecklingsländer och utvecklade länder eftersom de begreppen just insinuerar en på förhand bestämd utvecklingskurva. Detta visar att språket fortfarande är färgat av ett modernt sätt att tänka.

Den postmoderna tillvarons skepsis mot universella sanningar innebär att det finns en stor mängd olika teorier och förklaringsmodeller som gör anspråk på att förklara vissa aspekter av världen. Postmoderniteten är särskilt angelägen om att uppmärksamma de dolda berättelserna. På så sätt kan utveckling ses genom många olika glasögon; feministiska, postkoloniala, ekonomiska, marxistiska, ekologiska och så vidare. Detta kan förefalla skapa en fragmenterad världsbild som inte går att foga samman. Ett annat sätt att se på det är att perspektiven kompletterar varandra. Genom att medvetet byta glasögon skapas en förståelse av att utvecklingsländernas historia och framtid beror på en mängd olika faktorer, inte bara de som moderniteten förmådde adressera.

Den första Law and Development-rörelsen led av en brist på teorier. Denna brist lever kvar. Därför är det viktigt att ämnet tillåts vara tvärvetenskapligt

och att de verksamma akademikerna använder sig av teorier som redan existerar inom andra vetenskapliga fält.

En skarp kritik mot den första Law and Development-rörelsen var att den var etnocentrisk och imperialistisk; att Law and Development var ett sätt för USA att exportera sin ekonomiska modell. Det ligger mycket i denna kritik. Med hjälp av postmoderna insikter skapas en förståelse av att människor alltid bär med sig olika perspektiv. Människan kan vara europé, man, socialist, heterosexuell och jurist på en och samma gång och allt detta påverkar hennes sätt att se världen. Det är mycket viktigt att de som är verksamma inom rätt och utveckling är medvetna om vilka perspektiv de bär på. Att en sekulär akademiker från Sverige ser på kvinnors situation i Irak annorlunda än en djupt troende kristen från Louisiana är nog uppenbart. Genom att bli medvetna om det ideologiska, geografiska, kulturella, sexuella – och så vidare – bagaget skapas en möjlighet att bortse från de värsta fördomarna och mötas på Glens någorlunda neutrala mark mellan traditionerna.

Västvärldens koloniala historia är inte vacker. Detta påverkar givetvis förhållandena än idag. Man kan anta att det koloniala förflutna skapar en viss skepsis mot ”hjälp” från väst. Det är samtidigt inte orimligt att anse att västvärlden har en historisk skuld i förhållande till sina forna kolonier.

Ett av de misstag som den första Law and Development-rörelsen gjorde var att i alltför stor utsträckning fokusera på den formella rätten snarare än hur den faktiskt tillämpades i verkligheten. Att så var fallet kan bero på många orsaker. Det kan ha varit en akademisk förkärlek för den skrivna rätten. Det kan också ha berott på en dålig känsla för de lokala kulturerna och en överdriven tro på ”förnuftet” så som det uppfattades i hemlandet och vad det innebar för lagenligt beteende. En annan förklaring är en, mer eller mindre uttalad, snäv tolkning av begreppet ”law”. Vad rätten egentligen är har sysselsatt många forskare och det finns många teorier som försöker besvara frågan. Postmoderniteten uppmärksammar pluralismen och den stora mängd faktorer som påverkar människors liv och verklighet. Rätten är bara *en* sådan faktor. Santos visar hur olika legaliteter påverkar den sociala verkligheten. Betydelsen av kulturella normer kan inte underskattas. Därför bör inte ”rätt” förstås som synonymt med ”lag”. Inom ämnet rätt och utveckling måste rätt få inbegripa de olika legaliteter som Santos skriver om såväl som informella normer och strukturer. Annars kommer ämnet ha små möjligheter att ge några betydelsefulla bidrag till framtida utveckling.

Begreppet ”utveckling” är om möjligt ännu svårare att definiera. Detta begrepp bör omfatta alla önskvärda förbättringar i ett samhälle. Vad som är en önskvärd förbättring är givetvis en politisk fråga. På så sätt är också rätt och utveckling i mångt och mycket ett politiskt fält. Det är i princip omöjligt att diskutera den önskvärda utvecklingen i ett samhälle utan att vara politisk. Jurister som är verksamma inom rätt och utveckling måste i högre grad uppmärksamma detta. Tamanaha slår fast att Rule of Law är ett politiskt koncept. Frågor om den fria marknaden och ekonomisk tillväxt är också de i

högsta grad politiska. Kvinnors frigörelse, fattigdomsbekämpning, ekologiskt hållbar utveckling – allt detta är politik.

5.2 Problemformuleringens betydelse

I bloggsymposiet *The Future of Law and Development* uppmärksammas betydelsen av mätbara resultat. Huruvida ett projekt varit lyckat eller inte måste mätas utifrån vissa på förhand uppsatta mål. Dessa mål måste ha formulerats utifrån en problemformulering. Finns det inget problem är det knappast nödvändigt att sjsätta dyra utvecklingsprojekt. Dessa problemformuleringar är oerhört viktiga, vilket också Trubek och Galanter uppmärksammar i sin artikel från 1974. Problemformuleringarna är också mycket politiska. Beträktarens världsbild är avgörande för vilka problem som uppmärksammas. Som redan har visats beror en individs världsbild på en mängd olika faktorer.

För en vit, svensk, tjugofemårig, juriststuderande man som inom ramen för ett examensarbete om rätt och utveckling med särskilt fokus på det postmoderna tillståndet ska beskriva världen så kan den framstå enligt följande.

Moderniteten förmår inte längre övertyga med sin metaberättelse om framsteg, vetenskap och tillväxt. Trots industrialisering och enorma vetenskapliga framsteg är världen en kaotisk plats där människor dör på grund av krig och fattigdom. Postmoderniteten är ett begrepp som försöker förklara en ny värld där individen måste klara sig utan de stora berättelserna och sanningarna. Masskommunikation har krympt avstånden och konsumtion har blivit en allt viktigare del av ekonomin och identiteten. Gränsen mellan verklighet och fiktion har blivit svårare att urskilja. Människan lever, kort sagt, i en globaliserad värld genomsvad av konsumism och masskommunikation.

I denna värld försöker rätt och utveckling främst gynna Rule of Law, mänskliga rättigheter och fria marknader. Rule of Law är svårdefinierat men enkelt uttryckt så handlar det om att genom lag begränsa statens makt. Detsamma gäller mänskliga rättigheter som sätter upp en minsta nivå för vad varje individ kan kräva av staten. Den fria marknaden sätter också upp gränser för statens deltagande i ekonomin och flyttar istället den ekonomiska makten till enskilda. Alla dessa tre koncept handlar alltså om att förstärka individen och begränsa staten. Detta kan ses som exempel på en postmodern utveckling. Staten kan inte längre frälsa individen genom ideologi, utan varje individ är utelämnad till sig. Således sätts allt hopp till individen. Inom rätt och utveckling är det viktigt att uppmärksamma att begränsningar av statens makt också minskar politikens möjlighet att styra samhället. Verksamma inom fältet bör fråga sig om detta alltid är önskvärt.

Det måste dock sägas att denna bild av rätt och utveckling står på skakig grund. Materialet som undersökts i denna uppsats är alldeles för litet för tillåta några egentliga generaliseringar.

Trots att det undersökta materialet är för litet för generaliseringar så finns en allmän samhällstendens, vilket också bekräftas av de postmoderna teorierna, av att lägga allt större fokus på individen. Det är viktigt att påpeka att allt detta är utifrån ett västerländskt perspektiv och att det främst handlar om västerländska förhållanden. Detta påverkar dock arbetet inom rätt och utveckling i mycket stor grad då det är västvärlden som främst finansierar projekten inom ämnet.

Runtom i världen finns stora problem med statligt förtryck. Det finns alltså ett behov av att stärka individens skydd gentemot staten. Frågan är dock om det stora fokus som just denna fråga får är rimligt med tanke på alla andra problem som finns i världen? Två av de allvarligaste problemen i världen idag är fattigdom och svält. Inom rätt och utveckling idag finns en tendens, särskilt bland amerikanska forskare, att fokusera på ekonomisk tillväxt och den fria marknadens potential. Att detta skulle vara den bästa vägen att gå förefaller bygga på förutfattade meningar eller i bästa fall politisk övertygelse. Som redan nämnts är det många av de projekt som sätts inom rätt och utveckling som begränsar statens möjligheter till politisk styrning. Det är problematiskt att en fri marknad i princip alltid anses trumfa över statliga initiativ när det gäller att minska den extrema fattigdomen.

Rule of Law får alltså ett stort utrymme inom rätt och utveckling. Det är anmärkningsvärt att det samtidigt får ett mycket litet utrymme i de undersökta texterna från UNDP och Världsbanken. UNDP nämner visserligen demokratiskt styre som en faktor medan Världsbanken inte gör det överhuvudtaget. Världsbankens texter är dock synnerligen abstrakta och det är lätt att anta att det bakom formuleringarna döljer sig vissa antaganden om avregleringar och fria marknader. Möjligen också om demokratisk utveckling. På vilket sätt och i vilken utsträckning kräver dock ytterligare undersökningar. Skillnaden mellan de teoretiska texterna i *The Future of Law and Development* och rapporterna från UNDP och Världsbanken kan ses som ett exempel på en klyfta mellan teori och praktik inom rätt och utveckling. Det är inget konstigt eller unikt att akademiker i viss mån intresserar sig för andra frågor än praktiker, men det är olyckligt om klyftan blir för stor.

Postmoderniteten vänder sig mot absoluta sanningar och metaberättelser. Mer eller mindre uttalat tycks många av postmodernitetens stora tänkare också se slutet på samhället. Världen befinner sig alltså på gränsen till någon slags upplösning. På samma sätt som moderniteten såg *Framsteget* bakom nästa hörn, ser postmoderniteten undergången bakom nästa hörn. Detta beror på människans oförmåga att kontrollera världen. Tillsammans med en exploderande konsumtion och ett accelererande informationsflöde kommer till slut den mänskliga tillvaron att spåra ur. På sätt och vis är postmodernitetens metaberättelse den om apokalypsen. Även om postmoderniteten vänder sig mot just metaberättelser är det givetvis så att de forskare och författare som hävdar att människan lever i ett postmodernt tillstånd samtidigt för fram en egen sanning och en egen berättelse. Det går

att tolka det postmoderna som att dess metaberättelse är den om undergången.

Visst finns det fog för de postmoderna tänkarnas pessimism. Ingen kan tvivla på att mänskligheten faktiskt har förmåga att förgöra sig själv. Den möjligheten uppstod förmodligen redan i och med massproduktionen av kärnvapen. På så sätt finns det visst fog för rädslan för apokalypsen. Kärnvapen kvarstår som ett av de största hoten mot den mänskliga existensen. Ett annat hot är global miljöförstöring. Med största sannolikhet kommer också miljöfrågor att med rätta få allt större utrymme inom rätt och utveckling.

Det finns inte särskilt mycket som jurister kan göra för att minska antalet kärnvapen i världen. Det är helt och hållet en politisk fråga mellan kärnvapenmakterna. Däremot kan jurister påverka utvecklingen inom miljöområdet. Tillsammans med fattigdomsbekämpning framstår en ekologiskt hållbar utveckling som en av de viktigaste frågorna inför framtiden.

Rätt och utveckling är politik. Framtidens problemformuleringar beror på den politiska viljan. Akademin kan göra sitt för att påverka, men ingen ska tro att det handlar om någon objektiv påverkan. Också akademiker vägleds av övertygelse. Rätt och utveckling är inget traditionellt juridiskt ämne där akademikern kan försöka behålla en så kallad objektivitet genom att klamra sig fast vid den rättsdogmatiska metoden. Rätt och utveckling är ett tvärvetenskapligt ämne där akademiker inom historia, sociologi, statsvetenskap, genusvetenskap, humanekologi – och så vidare – och juridik kan mötas. Rätt och utveckling bör förstås som ett humanistiskt och politiskt laddat ämne.

5.3 Ett globalt perspektiv

Vilken fråga som ställs får också betydelse för vad som egentligen bör kallas ett utvecklingsland. Termen utvecklingsland har använts för att beskriva ett ekonomiskt underutvecklat land. Skiftas fokus från ekonomi till miljö så ser verkligheten annorlunda ut. Anta att utsläpp av växthusgaser skulle bli ett mått på ett lands utveckling. Ju mer utsläpp desto mindre utvecklat. Istället för ekonomisk utveckling talar vi alltså om miljöutveckling. Helt plötsligt skulle USA segla upp som ett av de mest underutvecklade länderna i världen. Det råder ingen tvekan om att USA är det land i världen som spyr ut mest växthusgaser; inte bara totalt utan också per person. Jämförelsen är orättvis, kan tyckas. Det är klart att USA, världens största ekonomi, släpper ut mer växthusgaser än till exempel Sudan eller Vietnam. Industrialisering leder till ökade utsläpp. Det är helt riktigt. Men om världssamfundet är överens om att minska världens fattigdom så måste västvärlden minska sina utsläpp, förutsatt att en ekologiskt hållbar utveckling är önskvärd. Också förutsatt att det inte finns ett sätt att nå reducerad fattigdom utan ökade utsläpp, men så tycks inte vara fallet. Att väst ska minska sina utsläpp följer också av den historiska skuld som väst

har gentemot sina forna kolonier. Denna skuld är såväl moralisk, ekonomisk som miljömässig.

Globaliseringen är en process som knyter samman människor och stater på ett sätt som tidigare inte var tänkbart. En människas val i Sverige kan få konsekvenser för en människa i Kina. Den globaliserade ekonomin knyter oss samman och det är omöjligt att få en överblick över de konsekvenser som följer av en handling. I den lokala matbutiken går det att handla ekologiskt odlad honung från lokala biodlare, rättvisemärkt honung från andra sidan jordklotet och honung utan någon särskild märkning alls. Konsumenten har möjlighet att genom sitt val påverka människor långt, långt borta. Även om en enskild handling ger en mycket liten effekt så ger den likväl en effekt. Den globala världen hänger samman.

Ett tydligare globalt samband finns mellan fattigdomsbekämpning och miljöutsläpp. Inom rätt och utveckling måste det globala perspektivet bli vanligare. Alltför ofta ligger fokus på nationalstaten, vilket är naturligt då Rule of Law och mänskliga rättigheter måste knytas till en specifik stat. Genom att lyfta blicken är det möjligt att se hur det egna landets politik påverkar utvecklingsmöjligheterna på andra sidan jordklotet. Att ge en procent av bruttonationalprodukten till bistånd är bra. Men även om den svenska staten faktiskt gör det så måste det också finnas en medvetenhet om att andra politiska beslut också påverkar utvecklingen i de länder som mottar biståndet. På nationell nivå kan det handla om miljöpolitik och militära insatser. På EU-nivå kan det handla om stödåtgärder till inhemsk produktion och höga tullar. Även dessa frågor bör i framtiden belysas inom rätt och utveckling. Globaliseringen bör få ett större utrymme inom fältet. Den nationella rätten och de lokala normerna har redan uppmärksammats, det är dags att betydelsen av Santos tredje legalitet också börjar diskuteras.

I den postmoderna världen krymper avstånden samtidigt som klyftorna ökar. I en sådan värld måste verksamma inom rätt och utveckling erkänna att ämnet är mycket politiskt laddat. Vidare så måste akademiker inom rätt och utveckling våga ifrågasätta dagens sanningar och satsningar genom att lyfta fram de osynliga berättelserna. Postmoderna och postkoloniala teorier kan vara viktiga verktyg i det arbetet. Till exempel så måste det ifrågasättas varför just Rule of Law och mänskliga rättigheter är de viktigaste frågorna i dagens värld. De är utan tvekan viktiga, men kanske får de ooberättigat mycket pengar och utrymme. Rätt och utvecklingsforskare måste våga vara kritiska röster som ifrågasätter de stora utvecklingsprojekten. Vem tjänar på projekten? Vilka är projektens mål? Är målen lämpliga? Däri ligger ett problem då de institutioner som forskarna måste våga kritisera samtidigt är de som ger pengar till praktiska projekt. Samtidigt måste forskarna vara en del av det praktiska arbetet så att rätt och utveckling inte delas upp i en praktisk och en teoretisk falang. De två verksamheterna måste berika varandra.

Att kritik är en helt nödvändig del av rätt och utveckling beror främst på ämnets politiska laddning. Ett fält som till så stor grad bygger på politik

kommer alltid att utsättas för subjektivitet och dolda agendor. Det postmoderna perspektivet erbjuder unika möjligheter till kritik genom dess förmåga att lyfta fram glömda perspektiv och berättelser.

Käll- och litteraturförteckning

Böcker

Baudrillard, Jean, *Selected Writings*, red. Mark Poster, Stanford University Press, Cambridge, 1988.

[Citeras: Baudrillard, Selected Writings]

Bauman, Zygmunt, *Postmodern etik*, Daidalos, Göteborg, 2001.

[Citeras: Bauman, Postmodern etik]

Bauman, Zygmunt, *Globalisering*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

[Bauman, Globalisering]

Glenn, Patrick H, *Legal Traditions of the World*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

[Citeras: Glenn, Legal Traditions]

Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism*, TankeKraft Förlag, Hägersten, 2008.

[Citeras: Loomba, Kolonialism/Postkolonialism]

Lyon, David, *Postmodernitet*, Studentlitteratur, Lund, 1998.

[Citeras: Lyon, Postmodernitet]

Liotard, Jean-Francois, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, Manchester University Press, Manchester, 1986.

[Citeras: Lyotard, The Postmodern Condition]

Nietzsche, Friedrich, *Så talade Zarathustra*, H:ström Text & Kultur, Umeå, 2007.

[Citeras: Nietzsche, Så talade Zarathustra]

Sands, Philippe & Klein, Peirre, *Bowett's Law of International Institutions*, Thomson Reuters, London, 2009.

[Citeras: Sands & Klein, International Institutions]

Scott, Len, "International history, 1945-1990" I: Baylis, John & Smith, Steve (red.), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2005, s. 93-110.

[Citeras: Scott, International history]

Tamanaha, Brian Z., *On the Rule of Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

[Citeras: Tamanaha, On the Rule of Law]

Artiklar

Merryman, John H., *Comparative Law and Social Change: On the Origins, Style, Decline & Revival of the Law and Development Movement*, American Journal of Comparative Law, Vol. 25, 1977, s. 457-491.

[Citeras: Merryman, Comparative Law and Social Change]

Santos, Boaventura DeSousa, *Law: A Map of Misreading. Toward a Postmodern Conception of Law*, Journal of Law and Society, 1987, s. 279-302.

[Citeras: Santos, Law: A Map of Misreading]

Seidman, Robert B., *Law and Development: A General Model*, Law and Society Review, Vol. 6 No. 3, 1972, s. 311-342.

[Citeras: Seidman, A General Model]

Snyder, Francis G., *Law and Development in the Light of Dependency Theory*, Law & Society Review, Vol. 14 No. 3, 1980, s. 723-804.

[Citeras: Snyder, Dependency Theory]

Sumner, Andy & Melamed, Claire, *Introduction – The MDGs and Beyond: Pro-poor Policy in a Changing World*, IDS Bulletin, Vol. 41, 2010, s. 1-6.

[Citeras: Sumner & Melamed, MDGs and Beyond]

Tamanaha, Brian Z., *The Lessons of Law-and-Development Studies*, The American Journal of International Law, Vol. 89 No. 2, 1995, s. 470-486.

[Citeras: Tamanaha, Lessons]

Trubek, David M., *The Owl and the Pussy-Cat: Is There a Future for “Law and Development”?*, Wisconsin International Law Journal, 2007-2008, s. 236-242.

[Citeras: Trubek, The Owl and the Pussy-Cat]

Trubek, David M., *Law and Development: Then and Now*, 90 Am. Society of International Law Proceedings, 1996, s. 223-226.

[Citeras: Trubek, Then and Now]

Trubek, David M., *Toward a Social Theory of Law: An Essay on the Study of Law and Development*, The Yale Law Journal, Vol. 82 No. 1, 1972, s. 1-50.

[Citeras: Trubek, Toward a Social Theory]

Trubek, David M. & Galanter, Marc, *Scholars in Self-Estrangement: Some Reflections on the Crisis in Law and Development Studies in the United States*, Wisconsin Law Review, 1974, s. 1062-1102.

[Citeras: Trubek & Galanter, Scholars in Self-Estrangement]

Artiklar från symposiet The Future of Law and Development

Cioffi, John, *Law & Development: Past Performance Is Not Indicative of Future Results*, Symposium: The Future of Law and Development, Part II, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 182-185.

[Citeras: Cioffi, Past Performance]

Gelpern, Anna, *Law & Development Narrow and Law & Development Broad*, Symposium: The Future of Law and Development, Part I, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 171-173.

[Citeras: Gelpern, Law & Development Narrow]

Ginsburg, Tom, *The Future of Law and Development*, Symposium: The Future of Law and Development, Part I, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 164-165.

[Citeras: Ginsburg, The Future]

Kaneko, Yuka, *An Asian Perspective on Law and Development*, Symposium: The Future of Law and Development, Part III, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 195-200.

[Citeras: Kaneko, An Asian Perspective]

Kaufmann, Daniel, *Rule of Law Matters*, Symposium: The Future of Law and Development, Part IV, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 244-250.

[Citeras: Kaufmann, Rule of Law Matters]

Mehra, Salil, *The Alchemy of Law and Development*, Symposium: The Future of Law and Development, Part I, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 166-167.

[Citeras: Mehra, Alchemy]

Pistor, Katharina, *There Is No Single Field of Law and Development*, Symposium: The Future of Law and Development, Part I, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 168-170.

[Citeras, Pistor, No Single Field]

Prado, Mariana, *Should We Adopt a "What Works" Approach in Law and Development?*, Symposium: The Future of Law and Development, Part II, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 174-177.

[Citeras: Prado, "What Works"]

Sokol, D. Daniel, *Law and Development – The Way Forward or Just Stuck in the Same Place?*, Symposium: The Future of Law and Development, Part IV, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 238-243.

[Citeras: Sokol, The Way Forward]

Tamanaha, Brian Z., *Distinguishing “Law and Development” from “Legal Development”*, Symposium: The Future of Law and Development, Part III, Northwestern University Law Review Colloquy, 2009, s. 191-194.
[Citeras: Tamanaha, Distinguishing]

Övriga källor

Millennium Declaration of the UN General Assembly, resolution 55/2, 18 september 2000. Hämtad från <http://www.un.org/millennium> 2010-10-20.
[Citeras: Millennium Declaration]

Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Styrelsen för internationellt utvecklingsarbete, UF2009/83257(delvis) och UF2009/83256(delvis), regeringsbeslut 2009-12-21.
[Citeras: Regleringsbrev för budgetåret 2010]

United Nations Development Programme, Millennium Development Goals. Hämtad från <http://www.undp.org/mdg/basics.shtml> 2010-10-20.
[Citeras: UNDP, Millennium Development Goals]

United Nations Development Programme, *What Will It Take to Achieve the Millennium Development Goals? An International Assessment*, New York, 2010.
[Citeras: UNDP, What Will It Take]

World Bank, *The Millennium Development Goals and the Road to 2015 – Building on Progress and Responding to Crisis*, Washington, 2010.
[Citeras: World Bank, Millennium Development Goals]

World Bank, *Unfinished Business: Mobilizing New Efforts To Achieve the 2015 Millennium Development Goals*, 2010.
[Citeras: World Bank, Unfinished Business]